

FARMECE DE DRAGOSTE ȘI DE URSITĂ. ADUCEREA URSITULUI***Antoaneta Olteanu****Love and Fate Charms. The Bringing of the Foretold One (Abstract)**

In this article I have emphasized a peculiar aspect of the traditional Romanian magical phenomena, the un-specialization. The majority of the exhibited magical rites are performed by simple individuals, generally girls, as, in this case, we refer to the finding of the foretold one by girls in their pre-marital age. Without any doubt, the performing of gestures with magical significance couldn't have been done without consulting specialized persons, like the "charmners", "old sages" or "witches", who in turn would initiate the young girls in the ABC's of magical practice, delivering the necessary "tools", the temporal and spatial conditionings, the texts and magical gestures which would render the long-awaited information available. Some of these practices could take place in the proximity of the professional initiate, others, however, would only be executed by the young girls in solitude, when the necessary conditionings could be met.

Although this sort of gestures do not have any evident malevolent nuances precisely on account of the performers' un-specializations, who, un-initiated, could not find themselves in the presence of the dangerous sacred *topos*, we can identify the echoes of authentic spells, recognizable by means of the imperative tone and of the brutal consequences the analyzed practices could have.

The exhibiting of the magical characteristics of sacred objects, plants and animals, alongside with their deliberate and perfectly intelligible coherent manipulation, in spite of the simplicity of the acts and ingredients, convey our better understanding of the inter-conditionings active in the popular mentality, for whom the apparently complex and intangible cosmos could be easily subdued and influenced by manipulating the leverage available to the knowledgeable ones.

Key words: fate (*ursita*), magic, divination, *incubus* (*zburător*), devil (*drac*), hob goblin/elf/puck fairy (*spiriduș*), demon, demonic.

---

* Articolul de față face parte din volumul *Școala de solomonie. Divinație și vrăjitorie în context comparat*, Editura Paideia, București, 1999 (2007²), pp. 467-510. Textul a fost revăzut de către autoare.

– ... De noaptea Sfântului Andrei
Ursitul mi l-a arătat în față.
– Și mie, zău! într-un cristal:
Ostaș, cu mândră-nfățișare,
De-atunci mă uit din vale-n deal,
Să-l văd odată că apare.

Goethe, *Faust*, 22

1. Ursita

Într-o mitologie în care predestinarea joacă un rol fundamental, era de așteptat ca și domeniul magiei iubirii să cunoască propriile sale delimitări. De la naștere, am văzut, viața omului își primea cursul pe care acesta trebuia, vrând-nevrând, să-l parcurgă. În capitolul consacrat norocului am făcut cunoștință cu câteva din practicile prin care putea fi influențată soarta unei persoane, în sensul obținerii unor auspicii favorabile desfășurării tuturor întreprinderilor acesteia. Ursitoarele îi meneau omului și partenerul de viață, și fericirea sau nefericirea în căsnicie, numărul copiilor pe care-i va avea ș.a.m.d., lucruri care, chiar dacă nu erau cunoscute mereu din vreme, cu toată strădania depusă în cadrul ritualurilor premaritale de aflare a perechii, se puteau deduce treptat. Mai mult decât în cazul norocului, al *ceasului-bun* în care se putea naște sau nu fiecare individ, perechea sufletului trebuia să coincidă perfect cu partenerul de viață (exemple de situații nefericite, de căsnicii nereușite fiind întâlnite la tot pasul). De aceea era firesc ca și această chestiune să fie explicată și teoretizată, principiile rezultante circulând, bineînțeles, numai în cercul cunoscătorilor. Astfel, se spunea că feciorii rămâneau neînșurați din cauză că sunt sau prea urâți și proști, sau prea pretențioși, sau pentru că li-i ursita mică, sau pentru că le-a murit ursita. Când însă ursita a crescut mare, deși sunt bătrâni, totuși se însoară. Feciori care nu se însoară niciodată, fiindcă le-a murit sau n-au avut defel ursită (Marian-2, 1995, 21).

Cu toate ocheadele aruncate, în momentele liminale, în lumea cealaltă, pentru a se asigura de comportamentul potrivit în vederea ocolirii eventualelor “capcane”, ale erorilor de interpretare a semnelor, s-a dovedit că alegerea partenerului era deosebit de hazardată și cu greu se putea realiza așa cum trebuie chiar de la prima încercare. Este evident că fiecare om își, are undeva, în această lume, perechea. Destinul putea juca însă feste, astfel că își puteau uni viețile persoane total incompatibile. De aceea filozofia populară a considerat necesare câteva precizări. “Prin ursită se înțelege soția fiecăruia. Se crede că un om are trei ursite. Adică are dreptul la trei femei în viață. Dacă, la căsătorie, o nimeresc pe cea de-a treia, atunci trăiesc cu ea până la moarte. Dacă o nimeresc pe cea de-a doua, atunci aceasta, după un timp oarecare, moare și el o ia pe a treia. Dacă o nimereste pe cea dintâi, atunci va avea în viața lui trei femei. Când doi soți se despart însemnează că bărbatul nu a nimerit pe nici una din cele trei ursite și a luat pe alta străină” (Zanne, VII, 210-211). Alteori se face chiar referire la “legea creștină”, pentru a face mai acceptabilă această viziune: “Fiecare om are trei ursite. Ursitele sunt cele trei soții pe care, după legea creștină, le poate lua cineva prin căsătorie; dacă se căsătorește cu întâia sau cu a doua, ele se vor despărți de el sau vor muri; e de dorit ca, de la început, să nimerescă așa, ca să se căsătorească cu a treia ursită, cu care va trăi fericit până la adânci bătrânețe” (Mușlea-Bârlea, 473)

Ce înseamnă, de fapt, ursit/ursită? Ce presupune această idee de alegere, de predestinare în același timp? “În toate părțile este legenda că femeia îi făcută din coasta lui Adam și numai când un bărbat dă peste femeia care-i făcută din coasta lui, numai cu aceea

poate trăi fericit și cu noroc, căci atunci bărbatul cu femeia îi ca felia de la pâine, tot un gând, tot o inimă; unii au același gusturi pentru mâncări, aceleași semne pe trup, unora li se potrivește graiul, ori mersul, ori samănă la față, ori cu același păr sau de nu seamănă la alte cele, macar la mâni și la conformațiunea unghiilor, unii îs atât de potriviți la minte că numai gândește unul să-ți spuie ceva și celalt și știe” (Sevastos-2, 168-169). În afara acestei legi a ursitei nu poate exista căsătorie (chiar dacă este una nepotrivită, neconformă cu adevărata alegere): “Nimeni nu se poate căsători până nu-și găsește ursita. Dacă nu și-o poate nimeri, rămâne flăcău. Când o fată sau un fecior nu se mai căsătorește, însemnează că i-a murit ursitul sau ursita, adică acela cu care era sortit să se căsătorească” (Mușlea-Bârlea, 473). Câteodată omul se însoară și de două ori și tot nu-și dă peste parte; omul acela se zice că-i blestemat sau că-i făcut și trebuie să-și desfacă. Fiecare om are noroc pe lume, dar dușmanii îl mănâncă (Sevastos-2, 169). În acest fel pot fi înțelese cu ușurință necesitățile maritale ale tinerilor și tinerelelor din societățile tradiționale. Nevoia imperioasă de aflare a ursitei îi împingea pe aceștia să apeleze la sprijinul cunoscătorilor, al babelor ghicitoare și vrăjitoare, care puteau să-i îndrepte pe cei îndărătnici către perechile care așteptauperate. E adevărat, din cauza forțării mâinii destinului, se puteau întâmpla și accidente nedorite, chiar fatale, care veneau în întâmpinarea interdicțiilor de contactare a magicienilor: “Babele cred că aduc pe sus ursitorul, călare pe băț, când vor, așa de tare, că, ajungând în locul menit, adeseori cade mort” (T. Săulescu, *apud* G. Dem. Teodorescu, II, 56).

2. Practici magice de aducere a ursitului

Vom prezenta acum câteva din farmecele de aducere a ursitului și de întoarcere a dragostei în cadrul ritualurilor magice complexe realizate cu această ocazie. Înainte de a face cunoștință cu întregul arsenal de practici și elemente magice utilizate de vrăjitoare, vom supune analizei o povestire cunoscută din fondul literaturii române, *Hanul lui Mânjoală*, de I. L. Caragiale, în care putem vedea cum se aplica un astfel de farmec de aducere a persoanei dorite și, mai ales, ceea ce este la fel de important, care erau simptomele resimțite de “victimă”.

“Un sfert de ceas până la hanul lui Mânjoală... de-acolea, până-n Popeștii-de-sus, o poștie: în buiestru potrivit, un ceas și jumătate... Buiestrașu-i bun... dacă-i dau grăunțe la han și-l odihnesc trei sferturi de ceas... merge. Care va să zică, un sfert și cu trei, un ceas, și până-n Popești unul și jumătate, fac două și jumătate... Acu sunt șapte trecute: ăl mai târziu până la zece, sunt la pocovnicu Iordache... Am cam întârziat... trebuia să plec mai devreme... dar în sfârșit!... de așteptat, mă așteaptă...” (Caragiale-1, 213).

Începutul povestirii ni-l prezintă pe eroul ei călătorind foarte liniștit și, ceea ce este foarte important, lipsit de idei preconcepute la gândul trecerii prin preajma unui loc cu om reputație cel puțin dubioasă în comunitate, dar de care personajul nostru nu era cătuși de puțin impresionat negativ.

“... Așa socotind în gând, am și văzut de departe, ca la o bătaie bună de pușcă, lumină multă la hanul lui Mânjoală, adică, așa-i rămăsese numele; acuma era hanul Mânjoaloii – omul murise de vreo cinci ani... Zdravănă femeie! ce a făcut, ce a dres, de unde era cât p-aci să le vândă hanul când trăia bărbatu-său, acuma s-a plătit de datorii, a dres acaretul, a mai ridicat un grajd de piatră, și încă spun toți că trebuie să aibă și parale bune. *Unii o bănuiesc că ar fi găsit vreo comoară... alții, că umblă cu farmece.* Odată au vrut s-o calce tâlharii... S-au apucat să-i spargă ușa. Unul dintre ei, ăl mai voinic, un om cât un taur, a ridicat toporul și când a tras cu sete, a picat jos. L-au ridicat repede! era mort... Frate-său a dat să vorbească, dar n-a putut – amuțise (...).

Până să-mi treacă toate astea prin minte, am sosit (...).

Cocoana Marghioala era frumoasă, voinică și ochioasă, știam. Niciodată însă de când o cunoșteam – și-o cunoșteam de mult; trecusem pe la hanul lui Mânjoală de atâtea ori, încă de copil, pe când trăia răposatul taică-meu, că pe acolo n-era drumul la târg – niciodată nu mi se păruse mai plăcută...”

Intrarea în han constituie punctul de declanșare a intrigii, care are, la început, o dezvoltare cel puțin ciudată, care marchează la rândul ei trecerea autorului la un ton ambiguu de narare a faptelor. Așteptarea cititorului este de fiecare dată înșelată, așa cum se întâmplă de altfel și cu orizontul de așteptare al eroului. De unde personajul feminin era cel negativ (înconjurat de o aură de magie, de forță supraomenească), tânărul călător “nevinovat” este cel care declanșează de fapt reacția fermecătoarei.

“... Multe odăi curate și odihnite am văzut în viața mea, dar ca odaia aceea... Ce pat! Ce perdele! ce pereți! ce tavan! toate albe ca laptele. Și abajurul și toate cele lucrate cu iglița în fel de fel de fețe... și cald ca sub o aripă de cloșcă... și un miros de mere și de gutui...”

Am vrut să m-așez la masă și, după obiceiul apucat din copilărie, m-am întors să văz încotro e răsăritul, să mă-nchin. M-am uitat cu băgare de seamă de jur împrejur pe toți pereții – nici o icoană. Zice cocoana Marghioala:

– Ce te uiți?

Zic:

– Icoanele... Unde le ții?

Zice:

– Dă-le focului de icoane! d-abia prădesc cari și păduchi de lemn...

Femeie curată! M-am așezat la masă *făcându-mi cruce* după datină, când deodată, un răcnet: călcasem, se vede, cu potcoava cizmii, pe un *cotoi bătrân*, care era sub masă. Cocoana Marghioala sare repede și deschide ușa de perete; cotoiul supărat dă năvală afară, pe când aerul rece năpădește-năuntru și stinge lampa...”

Naivitatea eroului, simulată atât de bine de povestitor, atinge culmile ambiguității. Personajul masculin este un neinițiat, care nu poate să descifreze semnalele maleficului din jurul său. Lipsa icoanei, contactul cu un agent malefic prin excelență recunoscut – cotoiul bătrân –, care își face până la capăt datoria: stingerea lămpii este semnalul declanșării patimii amoroase. Ca să nu mai spunem că motanul apare și el la comandă (călcat cu potcoava cizmei, “se vede!”), în clipa în care, forțând mâna gazdei, eroul cutează totuși să-și facă semnul crucii.

“... Caută chibriturile pe băjbăite; caut eu încolo, caută cocoana-ncoace – ne-am întâlnit piept în piept pe-ntunec... Eu, obraznic, o iau bine-n brațe și-ncep s-o pup... Cocoana mai nu prea vrea, mai se lasă; îi ardea obrazii, gura-i era rece și i se zbârlise pe lângă urechi puful piersicii... În sfârșit iacă jupâneasa aduce tava cu demâncare și cu o lumânare. Pesemne om fi căutat mult chibriturile, că țilindrul lămpii se răcise de tot. Am aprins-o iar...”

Bună mâncare! pâne caldă, rață friptă pe varză, cărnați de purcel prăjiți, și niște vin! și cafea turcească! și răs și vorbă... halal să-i fie cocoanii Marghioalii! După cafea, zice cotoroanții:

– Spune să scoată o jumătate de tămâioasă...

Grozavă tămâioasă!... *Mă apucase un fel de amorțeală pe la încheieturi*; m-am dat așa-ntr-o parte pe pat, să trag o țigară cu ale din urmă picături chihlimbarii din pahar, și mă uitam pân fumul tutunului la cocoana Marghioala, care-mi sta pe scaun în față și-mi făcea țigări. Zic:

– Fie, cocoană Marghioalo, *strașnici ochi ai!*... Știi ce?

– Ce?

– Dacă nu te superi, să-mi mai facă o cafea; da... nu așa dulce...

Și râzi!...”

Declanșarea vrăjii de seducere a tânărului călător s-a realizat în timpul mesei: “ușoara

amețeală” care l-a cuprins, fascinația sinceră în fața “strașnicilor ochi” ai vrăjitoarei sunt indicii mai mult decât evidente. Nestăvilita pofta de răs a acestuia este și ea un semn al pierderii controlului, care are drept corolar o ieșire sigură din timpul firesc, o cădere în uitare.

“... Am sărit din picioare și m-am uitat la ceas: zece și aproape trei sferuri. În loc de o jumătate de ceas, stătusem la han două ceasuri și jumătate! Vezi ce e când te-ncurci cu vorba?”

– Să-mi scoată calul!

– Cine?... Argații s-au culcat.

– Mă duc eu la grajd...

– *Ți-a pus ulcica* la pocovnicu! zice cocoana pufnind de răs și ținându-mi calea la ușe...”

Un prim semnal referitor la activitatea unor vrăji care-l au destinat pe erou. Și de data aceasta este vorba de o intoxicare realizată de povestitor: graba, nejustificată în ochii gazdei, este nefirească, și, prin urmare, este rezultatul unei “chemări imperioase” realizate pe cale magică, ridiculizată de femeie, pentru a abate atenția de la vraja care se desfășura sub ochii eroului.

“... Am dat-o binișor la o parte și am ieșit pe prispă. În adevăr, era o vreme vajnică... Focurile chirigiilor se stinseseră; oameni și vite dormeau pe coceni, vărându-se cumiți unii-ntr-alții jos la pământ, pe când sus prin văzduh urla vântul nebun.

– E vifor mare, zise cocoana Marghioala, înfiorată și apucându-mă strâns de mână; ești prost? să pleci pe vremea asta! Mâi de noapte aici; pleci mâne pe lumină.

– Nu se poate...

Mi-am tras mâna cu putere; am mers la grajd; cu mare greutate am deșteptat un argat și mi-am găsit calul; l-am închingat, l-am tras la scară și m-am suit în odaie să-mi iau noapte bună de la gazdă. *Femeia, dusă pe gânduri, ședea pe pat, cu căciula mea în mână, o tot învârtea și-o răsucea.*

– Cât am de plată? am întrebat.

– Îmi plătești când treci înapoi, răspunse gazda, *uitându-se adânc în fundul căciulii.*

Și pe urmă se ridică în picioare și mi-o întinse. Mi-am luat căciula și-am pus-o în cap, așa cam la o parte. Zic, privind pe femeie drept în *lumini*, care-i *sticleau grozav de ciudat*:

– Sărut ochii, cocoană Marghioalo!

– Umblă sănătos!...”

Trezirea temporară a eroului nu a fost suficientă pentru a-l scoate din realitatea magică a locuinței vrăjitoarei. Dacă până acum i-au fost trimise mai mult aluzii referitoare la o posibilă agresare a sa, personajul refuză până și contactul direct cu actul vrăjirii: căderea “pe gânduri” a femeii, însoțită de răsucirea aparent absentă a căciulii bărbatului: din tot acest amalgam de informație nu este semnalată, fără a fi însă reținută ca atare, decăt strălucirea ciudată a ochilor (deși aceasta mai stârnie o dată curiozitatea).

“... M-am aruncat pe șea; jupâneasa bătrână mi-a deschis poarta, am ieșit. Rezemat cu palma stângă pe coapsa calului, mi-am întors înapoi capul: peste zaplazul înalt se vedea ușa odăii deschisă, și în deschizătură, umbra albă a femeii adumbrindu-și cu mâna arcurile sprâncenelor. Am ținut la pas încetinel, fluierând un cântec de lume ca pentru mine singur, până când, cotind după zaplaz să-mi apuc drumul, mi s-a ascuns vederea cadrui. Am zis: hi! la drum! și *mi-am făcut cruce!* atunci am auzit bine ușa bufnind și un vaiet de *cotoi*. Gazda mea știa că nu o mai văz, intrase degrab în căldură și apucase pe cotoi cu ușa desigur. *Afurisit cotoi! se tot vâra printre picioarele oamenilor.*

Să fi mers o bucată bună de drum. Viforul creștea scuturându-mă de pe șea. În înalt, nori după nori zburau opăciți ca de spaima unei pedepse de mai sus, unii la vale pe dedesubt, alții pe deasupra la deal, perdeluind în clipe largi, când mai gros, când mai subțire, lumina ostenită a sfertului din urmă. Frigul ud mă pătrundea; simțeam că-mi îngheață pulpele și

brațele. Mergând cu capul plecat ca să nu mă-nece vântul, începui să simț durere la cerbice, la frunte, și la tâmpile fierbințele și bubuituri în urechi. Am băut prea mult! m-am gândit eu, dându-mi căciula mai pe ceafă și ridicându-mi fruntea spre cer. Dar vârtejul norilor mă amețea; mă ardea sub coastele din stânga. Am sorbit adânc vântul rece, dar un junghi m-a fulgerat pân tot coșul pieptului de colo până colo. Am aplecat iar bărbia. Căciula parcă mă strângea de cap ca o menghinea; am scos-o și am pus-o pe oblânc... Mi-era rău... N-am făcut bine să plec! La pocovnicu Iordache trebuie să doarmă toată lumea; m-or fi așteptat; pe vremea asta, or fi crezut oamenii, firește, că n-am fost prost să plec... Am îndemnat calul care se-mpleticea, parcă băuse și el...

Dar vântul s-a mai potolit; s-a luminat a ploaie; lumină cețoasă; începe să cearnă mărunț și-nțepos... Îmi pun iar căciula... Deodată sângele începe iar să-mi arză pereții capului..."

Pe drum, efectele vrăjii se fac din ce în ce mai simțite. Călătorul este pierdut în furtuna de zăpadă, ultimul ecou al oazei de liniște fiind mieunatul cotoiului "prins cu ușa" stârnit și de această dată de semnul crucii. Rătăcirea eroului, pe lângă cea în ordine morală, care tocmai se întâmplase, cuprinde pierderea noțiunii timpului scurs, precum și pe cea a drumului parcurs ("să fi mers o bucată bună de drum"), care îl făcea să țină piept cu greu intemperiilor. În această situație, starea fizică proastă nu este conștientizată de la început. Referirea la o potențială "amețeală" cauzată de băutura este și ea o piesă-cheie în angrenajul abiguității ridicat de către scriitor, care poate să o ofere în final, atât eroului, cât și cititorilor, o bună explicație posibilă a celor întâmplate. Treptat, bărbatul începe să-și dea seama că este o legătură între căciula care-i tortura capul și junghiurile, fierbințele care-l cuprinseseră.

"... Calul a obosit de tot; găfâie de-necul vântului. Îl strâng în călcăie, îi dau o lovitură de biciuscă; dobitocul face câțiva pași pripitiți, pe urmă sforăie și se oprește pe loc ca și cum ar vedea în față o piedică neașteptată. Mă uit... Într-adevăr, la câțiva pași înaintea calului zăresc o mogândață mică sărind și țopăind... Un dobitoc!... Ce să fie?... Fiară?... E prea mică... Pun mâna pe revolver; atunci auz tare un glas de căpriță... Îndemn calul cât pot; el se-ntoarce pe loc și pornește-napoi. Câțiva pași... și iar stă sforăind... Iar căprița... Îl opresc, îl întorc, îi dau câteva lovituri, strângându-l din zăbală. Pornește... Câțiva pași... Iar căprița. Norii s-au subțiat de tot: acuma văz cât se poate de bine. E o căpriță mică neagră; aci merge, aci se-ntoarce, aruncă din copite; pe urmă se ridică-n două picioare, se repede cu bărbița în piept și cu fruntea înainte să-mpungă, și face sărituri de necrezut și mehăie și fel de fel de nebunii. Mă dau jos de pe cal, care nu mai vrea să meargă în ruptul capului, și-l apuc scurt de căpăstru; mă aplec pe vine-n jos: «Ța-ța!» și chem căprița cu mâna parcă aş vrea să-i dau tărățe. Căprița se apropie zburdând mereu. Calul sforăie nebun, dă să se smucească; mă pune în genunchi, dar îl ții bine. Căprița s-a apropiat de mâna mea: e *un ied negru* foarte drăguț, care se lasă blând să-l ridic de jos. L-am pus în desaga din dreapta peste niște haine. *În vremea asta calul se cutremură și dărdăie din toate încheieturile ca de frigurile morții.*

Am încălecat... *Calul a pornit năuc...*"

Călătoria intravilană descrisă la persoana I conține, în spiritul bune tradiții a literaturii populare, motivul întâlnirii cu spiritul malefic în ipostază zoomorfă. Iluzionarea devine de acum cuvântul de ordine în narațiune, care înregistrează (de fapt, chiar din clipa părăsirii hanului), o serie de transformări succesive ale stării fizice și psihice a eroului, precum și pe cele ale mediului înconjurător (fenomene ale naturii și *din* natură > iedul de proteic). Înșelarea acută a simțurilor vine mai ales pe fondul auto-sugestiei subiectului, care, puternic marcat psihic, încearcă să dea explicații raționale ale exceselor din jur. În continuare, pentru personaj nimic din ce i se întâmplă nu i se pare ciudat: prezența iedului deosebit de blând și care face tot felul de nebunii în plin câmp, în crucea nopții, este un episod ce poate fi trecut cu vederea, chiar în condițiile în care calul, considerat prin tradiție de gândirea mitologică drept posesorul unor puteri deosebite de recunoaștere a spiritelor malefice (mai ales a strigoilor),

este din ce în ce mai agitat, dărdăind “în frigurile morții”, până la urmă pornind-o “năuc”.

“... De mult acum, mergea ca praștia sărind peste gropi, peste moșoroaie, peste bușteni, fără să-l mai pot opri, fără să cunosc locurile și fără să știu unde mă ducea. *În goana asta, când la fiecă clipă îmi puteam frânge gâtul, cu trupul înghețat și capul ca-n foc, mă gândeam la culcușul bun pe care-l părăsisem prosteste...* De ce?... Cocoana Marghioala mi-ar fi dat mie odaia ei, aminteri nu mă poftea... Iedul se mișca în desagă și se așeza mai bine; mi-am întors privirea spre el: cuminte, cu capul deștept scos afară din desagă, se uita și el la mine. Mi-am adus aminte de alți ochi... Ce prost am fost!... Calul se poticnește: îl opresc în silă; vrea să pornească iar, dar cade zdrobit în genunchi. Deodată, printr-o spărtură de nor se arată felia din lună aplecată pe o rână. *Arătarea ei m-a amețit ca o lovitură de măciucă. Mi-era în față... Atunci sunt două luni pe cer! Și mi-am întors repede capul, s-o văz pe cea adevărată... Am greșit drumul! Merg la vale... Unde sunt? Mă uit înainte; porumbiște cu cocenii netăiați; la spate, câmp larg. Îmi fac cruce, strângând de necaz calul cu pulpele amorțite, ca să se ridice – atunci simț o zvâcnală puternică lângă piciorul drept... Un țipăt!... Am strivit iedul! Pun mâna iute la desagă: desaga goală – am pierdut iedul pe drum! Calul se scoală scuturându-și capul ca de o buimăceală; se ridică în două picioare, se smucește-ntr-o parte și mă trăneste-n partea ailaltă; pe urmă o ia la goană pe câmp ca de streche și piere-n întunec...*”

Călărețul demonic este acum un obiect docil aflat în puterile vrăjii. Gândurile lui sunt la cea care l-a fermecat, fără să mai acorde nici cea mai mică atenție suferințelor fizice și obstacolelor ridicate de starea vremii. Așa cum vom vedea că se întâmplă și în textele vrăjilor, tânărul “gonește ca un nebun”, fiind alungat din spate, sau, mai bine spus, împins de la spate de vrajă. Cu simțurile turmentate, fără nici un control asupra lor, personajul încearcă să-și fixeze repere stabile în jur. Când credea că drumul s-a înscris pe făgașul normal, are la început iluzia că vede dublu (cele două seceri ale lunii), dându-și seama însă, până la urmă, că a pierdut drumul. Așa cum vom vedea mai târziu, călărețul făcea de mai mult timp o mișcare circulară în preajma hanului, fiind prins ca într-o buclă a timpului de ițele vrăjii. Când eroului i se oferă șansa să se pună la adăpostul forțelor demonice, făcându-și semnul crucii, spiridușul-motan, ajutorul credincios al vrăjitoarei este, ca de obicei, la datorie, readucându-l pe erou în realitatea iluziei sale (“Am strivit iedul!”), precum și în realitatea hanului (provocând isteria calului și aruncarea din șa a călărețului). Revenindu-și din șocul căderii de pe cal, tânărul află cu bucurie că se află în spatele hanului, după ce rătăcise năuc patru ore.

“... În câțiva pași am ajuns la poartă. La odaia cocoanii Marghioalii lumină, și umbre mișcă pe perdele... A avut parte cine știe ce alt drumeț mai înțelept de patul cel curat! Eu oi fi rămas să capăt vreo laviță lângă cuptor. Dar noroc! cum am ciocănit, m-a și auzit. Jupâneasa bătrână a alergat să-mi deschiză... *Când să intru, mă-mpiedicai pe prag de ceva moale – iedul... tot ăla! era iedul gazdii mele! A intrat și el în odaie și a mers să se culce cuminte sub pat.*

Ce să spui? Știa femeia că mă-ntorc?... ori se sculase de dimineață?... Patul era nedesfăcut.

– Cocoană Marghioalo! atât am putut să zic, și vrând să mulțumesc lui Dumnezeu că am scăpat cu viață, *am dat să ridic dreapta spre frunte.*

Cocoana mi-a apucat repede mâna și, dându-mi-o în jos, m-a luat cu toată puterea în brațe.

Parcă văz încă odaia aceea...

Ce pat!... ce perdeluțe!... ce pereți!... ce tavan!... toate albe ca laptele. Și abajurul și toate celea lucrate cu iglița în fel de fel de fețe... și cald ca subt o aripă de cloșcă... și un miros de mere și de gutui...”

Amețeala ce-l cuprinsese pe erou este într-adevăr vecină cu pierderea oricărei noțiuni a realității. El intrase de mult într-o logică a mitului, legând fapte disparate într-o rețea

paralelă de evenimente. Când intră fericit în casă, satisfăcut că va fi singurul oaspete al femeii la care se gândise obsesiv în ultimele ore, nici nu sesizează incoerența percepției sale. O dată cu el a intrat în casă iedul, ah! da!, iedul gazdei – de unde până atunci nu știam decât că ea are un motan bătrân (și așa putem să facem legătura între acești doi metamorfoziți și un posibil spiriduș-drăcușor ajutor inseparabil al vrăjitoarei). Cu aceeași naivitate și insistență, care acum este semnul pierderii temporale a controlului, eroul vrea din nou să-și facă cruce la intrarea în cameră, dar oprirea brutală a mâinii lui este interpretată ca un semn de maximă pasiune din partea femeii.

“... Aș fi stat mult la hanul Mânjoloaii, dacă nu venea socru-meu, pocovnicu Iordache, Dumnezeu să-l ierte, să mă scoată cu tărăboi de acolo. De trei ori am fugit de la el înainte de logodnă și m-am întors la han, până când, bătrânul, care vrea zor-nevoie să mă ginerească, a pus oameni de m-au prins și m-au legat cobză la schit în munte: patruzeci de zile, post, mătăanii și molitve. Am ieșit de-acolo pocăit: m-am logodit și m-am însurat.

Tocma-într-un târziu, într-o noapte limpede de iarnă, pe când ședeam cu socru-meu la lafuri, după obiceiul de țară, dinaintea unui borcan de vin, aflarăm de la un isprăvnicel, care sosea cu cumpărături din oraș, că despre ziuă stătuse să fie foc mare la Hăculești: arsesse până-n pământ hanul lui Mânjoală, îngropând pe biata cocoana Marghioala, acu hârbuită, sub un morman uriaș de jăratice.

– A băgat-o în sfârșit la jăratice pe matracuca! a zis socru-meu râzând.

Și m-a pus să-i povestesc istoria de mai sus pentru a nu știu câta oară. Pocovnicul o ținea într-una că *în fundul căciulii îmi pusese cocoana farmece și că iedul și cotoiul erau totuna...*

– *Ei aș! am zis eu.*

– *Era dracul, ascultă-mă pe mine.*

– O fi fost – am răspuns eu – dar dacă e așa, pocovnice, atunci dracul te duce, se vede, și la bune...

– Întâi te dă pe la bune, ca să te spurce, și pe urmă știe el unde te duce...

– Da dumneata de unde știi?

– *Asta nu-i treaba ta, a răspuns bătrânul; asta-i altă căciulă!*” (Caragiale-1, 213-221).

Aflăm astfel că efectele unei astfel de vrăji sunt de lungă durată, ele putând fi asimilate unei intoxicații prelungite sau, în termeni religioși, unei posedări – dovadă tratamentul intensiv la care a fost supus “nefericitul” personaj pentru a-i veni mîntea la cap și pentru a se căsători cu fata “pocovnicului” Iordache. Finalul povestirii este la fel de impresionant ca și desfășurarea intrigii de până acum. Obstinația “victimelor” de a nu vedea adevărata realitate (ci numai pe cea magico-mitologică) a celor întâmplare, sintetizată de un caragialian teribil “Ei aș!” se ciocnește de siguranța mult mai experimentatului “pocovnic”, care știe că aici a fost vorba de un farmec pus în căciulă, farmec dus la bun rezultat prin străduința cotoiului/iedului/dracului. Și, de parcă, de altfel, toate întrebările ridicate până acum și-ar fi primit un răspuns mulțumitor, povestitorul îi mai aruncă o dată mânușa cititorului rătăcit și el în rețeaua de vrăji: oare și socrul trăise aceeași experiență tulburătoare?

*

* *

Cel mai adesea, în aceste situații se realiza un ritual magic asemănător celui utilizat în necromanție (vezi capitolul consacrat divinației în Antichitate), cu deosebirea că cel chemat nu este sufletul unui mort, ci acela al unui om viu (deși, asemănarea cu primul se observă prin menționarea palorii nefirești a bărbaților astfel invocați, precum și prin menționarea unei libații de lapte ce se impunea pentru liniștirea sufletului chemat din depărtare, v. *supra*). Unul

din procedeele de aducere a ursitului întârziat era cel de manipulare a unui lemn ritual (fie că era vorba de cociorvă, melesteu, par, prăjină etc.) asimilat unui cal demonic trimis de vrăjitoare sau de persoana care avea nevoie de prezența ursitului. Magia simpatetică acționa și de data aceasta: femeia, încălăcând pe “calul” magic și rostind invocațiile tradiționale, îi oferea implicit bărbatului un mijloc de locomoție pentru ca acesta să poată realiza, *in spiritu*, călătoria către pereche. Iată cum este descrisă o astfel de practică magică de un martor involuntar, care a asistat la o întâlnire de taină a trei femei-vrăjitoare: “... Uite-așa am văzut eu cum au venit pe prăjină coșcoageamite oameni cât munții... /Cele trei vrăjitoare/ s-au așezat pe laiță și s-au pus la sfăt. Au sfătuit ele ce s-au sfătuit (...), pe urmă numai ce le văd eu că încep să se dezbrace (...). Numai ce văd că una scoate o letcă de sub pat, se suie în horn și prinde-a descânta (...). Pe urmă aceea s-a coborât și s-au suit și celelalte pe rând. Dumnezeu știe ce-au boscorodit, eu nu știu, că de-abia îmi țineam sufletul de frică. Atâta știu c-au strigat mai târșor câte-un nume de bărbat: Toadere! Ioane! Gheorghe! Asta știu (...). Cea dintâi, așa cum era în pielea goală, a încălcat pe cociorvă și s-a așezat în prag. Una a apucat o lopată și se făcea că rânește tot în prag; alta sufla în patru vânturi... Și numai ce văd că cea călare pe cociorvă se urnește și, dup-dup, o aud făcând ocolul casei. După ce ocolește casa, se oprește la ușă. Cea care sufla întreabă: «- Cică ce macini, moară de piele?...» Cealaltă răspunde: «- Minte și cuvinte!» «- Hi! Moară, 'nainte!» zice iar cea dintâi... Și iar dup-dup, dup-dup... (...). Iar a înconjurat casa o dată... A doua oară a întrebat-o cea ceea ce rânea cu lopata. «- Ce macini, moară de piele?» «- Minte și cuvinte!» «- Hi, moară, 'nainte!» Și iar: dup-dup, dup-dup... A treia oară s-a oprit și-a întrebat cea cu cociorva pe celelalte două: «- Cică ce faceți, morarilor?» «- Facem loc măcinătorilor!...» Și iar a pornit... Și tot așa, până la nouă ori (...).

După ce-au sfârșit asta, s-au îmbrăcat și iar au început să boscorodească, să deie din mâini. Și iar am auzit: «Toadere! Ioane! Gheorghe!» Pe urmă și-au făcut semne și s-au așezat pe laiță. Vreme multă n-a trecut la mijloc. Numai ce-aud așa, ca un vânt greu, în văzduh, afară, și deodată, zdup! pe prispă... Pe urmă am auzit strigând: «Apă!» Atunci au sărit șopotind femeile – și îndată le-am văzut intrând c-o mândreță de flăcău de-ți era mai mare dragul să te uiți la el. Numaicât era galben ca un mort și ochii îi ținea neclintiți, ca de steclă. L-au așezat pe laiță, l-au rezemat între perne și ele s-au dat, tăcute, la o parte. Nu trece mult și iar aud ca un vânt, dar un vânt mai greu! Venea, venea... șuiera parcă! Și iar – zdup! pe prispă; și «Apă!» când l-au adus, mi s-a arătat un bărbat nalt și spătos, cu un cuțit la brâu, de parcă era un hoț de cei de demult... L-au așezat și pe acesta alătura cu cel dintâi. A trecut așa un răstimp. Cei veniți dormeau parcă. Deodată, măi oameni buni, aud un vaiet lung, departe: părea că vine un vânt nemilostiv dezrădăcinând copacii. Aud: «Mor! Apă! Apă!» Femeile au sărit spăriate. Au prins a șopti: «Repede! Repede! Lapte pe la țâțana ușii! Vine de departe, de la munte!» Au ieșit afară. Când s-au întors, duceau de subsuori un mocan zdravăn, îmbrăcat c-o tohoarcă mițoasă, lungă de-i ajungea până la călcâie... Da' era ostenit, săracul! de mult drum ce făcuse pe sus, ce crezi? Și l-au pus și pe dânsul cu ceilalți alătura. Pe urmă văd că aprind muierile foc mare în vatră... Scot după aceea din poliți găini fripte, bre, și rachiu, și vin, toate bunătățile pământului... Și cum s-a făcut, s-au deșteptat și ibovnicii” (Sadoveanu, 303-305).

2.1. Calul de lemn

Lemnul (băț, melesteu etc.) este întâlnit, pe lângă practicile magice de aducere a ursitului, și în cele divinatorii, fiind un succedaneu al bastonului magic al vrăjitorului, un instrument deosebit de eficient de realizare a farmecelor. Să nu uităm că o asemenea recuzită se folosea frecvent de vrăjitoare în calitate de mijloc de locomoție pentru sabat (limbile de

meliță¹ etc.), cât și în cadrul practicilor de luare a manei: cf. episodul atingerii cu nuiaua a vacilor de la care trebuia luat laptele, precum și cel al înfîngerii cuțitului într-un băț, în vederea transferului laptelui furat și a intrării în posesia vrăjitorului: “Strigoaiele când vreau să ia mana de la vite, iau un băț de sânger și se duc cu el la câmp unde pasc vacile sau chiar în grajd și, făcând cu bățul semn către vacile bune de lapte, zic: «De aici puțin, de aici mai mult, de aici tot!» Și apoi fac cu cuțitul pe băț atâtea semne, de la câte vaci au luat laptele. Merg după aceea acasă, își despletesc chicele și înconjoară de nouă ori vaca căreia vor să-i dea laptele furat de la celelalte, rostind următoarele cuvinte: «Nu înconjur cu bățul acesta vaca, ci «mana» de la vacile însemnate pe răvașul meu! Să vină laptele de la vaca aceasta, să fugă laptele de la ele, precum fug oile de lup și găinile de uliu». În timp ce rostește aceste cuvinte, atinge cu bățul vaca pe spinare. După ce și-a executat vraja de nouă ori, vrăjitoarea înconjoară de trei ori casa și fântâna din curte cu bățul de sânger în mână” (Pavelescu, 1945, 67).

Frecvent, în cadrul practicilor oraculare, bucată de lemn era substitutul ființei umane pentru care se ghicea: “Alții iau, spre același scop, atâtea bucățele de lemn câți inși locuiesc în casă, dau fiecărui lemn câte un nume, și, după aceea, răzimându-le pe toate de un părete, mai ales de către cel de răsărit, și lăsându-le acolo până a doua zi dimineța, se duc și se culcă. A doua zi dimineța, cum se scoală, merg să vadă ce s-a întâmplat cu lemnele de peste noapte. Dacă stau toate în picioare, cum s-au pus de cu seară, atunci e semn bun, căci în cazul acesta nimeni din casă n-are să moară în decursul anului ce urmează. Iar dacă s-a răsturnat și a căzut vreunul la pământ, atunci nu e semn bun, căci respectivul al cărui nume l-a purtat lemnul n-are să audă mai mult cucul cântând, ci trebuie să moară până la primăvară sau cel mult până la sfârșitul anului viitor” (Marian, 1994, I, 8). Prin Bucovina, fetele strâng în fiecare zi din postul Crăciunului, câte o surcică. Cu aceste surcele fac focul în ziua de ajun, fierb mâncare și, fără a o săra, o pun pe masă, pentru ca ursitul, venind pe horn, să o mănânce (Pamfile, 1998, 114). Rușii folosesc și ei surcelele în noaptea Anului Nou: tinerii se duc afară, ridică o bucată de lemn și, după înfățișarea ei, pot afla informații legate de înfățișarea ursitului. Ca și în cazul altor instrumente magice, bucățile de lemn nu erau decât niște succedanee ale căutărilor demonici: “Spre Sf. Vasile se duce fata la locul unde se taie lemnele și ia cu mâna surcele pe care le azvârle în patru părți, ursindu-le să se facă «șerpi, balauri cu solzii de aur, în țări să pornească umblând în cruciș și-n curmeziș», până vor găsi pe ursitul său” (*idem*, 153). În practicile oraculare premaritale, parii erau substituiți ursitului; pe baza principiului similitudinii se puteau afla din vreme trăsăturile dominante ale alesului: “Fiecare fată își ia cununița sa, merge drept spre vreun gard din apropiere cu ochii închiși și de la parul pe care a pus prima dată mâna, numără nouă pari în oricare parte și în parul al nouălea își pune cununița. Deschide apoi ochii și dacă parul e drept, din lemn frumos și cu coajă, crede că bărbatul ei va fi om frumos, isteț și avut; dacă parul e clenciuros (cu noduri), strâmb și urât,

¹ “Înainte de a merge și a lua laptele la vaci, strigoaicele se adună în locuri singuratice, în case părăsite și între hotare. Acolo se apucă apoi la bătaie cu limbi de melițe și melițoaie și se bat neconținut până la miezul nopții. Sosind miezul nopții, încalcească fiecare pe câte o meliță sau melițoi și astfel se duc apoi pe la casele oamenilor de iau laptele de la vaci. Din cauza aceasta cele mai multe femei, și mai ales cele ce au vaci cu lapte, ascund în noaptea spre Sf. Gheorghe toate melițele și melițoaiele sau cel puțin limbile acestora, ca să nu le poată lua strigoaicele, când vin după dânsule. Altele din contră ung atât melițele și melițoaiele sau cel puțin limbile acestora cu usturoi sau, când sfârșesc de melițat, lasă puzderie în meliță ca și când ar mai avea încă de melițat, și atunci strigoaicele nu se mai pot apropia de melițe și a le lua limbile” (Marian, 1994, II, 258).

În unele credințe, aceste încleștări dintre vrăjitoare în nopțile fatale au ca rezultat tulburarea echilibrului cosmic: “Când se cutremură pământul, ori tremură coada celor doi pești pe care se reazemă pământul, ori se uită Dumnezeu la pământ cu mânie și el tremură de frică. Cutremurul de pământ provine din cauza femeilor leneșe care între Filipi și Sf. Andrei lasă limbile de meliță și melițoaie, de se bat strigetele cu ele până se cutremură pământul” (Zanne, IX, 349).

urât va fi și bărbatul; iar dacă parul e fără coajă, bărbatul ei va fi sărac. Dacă s-ar întâmpla ca parul al nouălea să fie îngemănat, adică doi pari olaltă, unul de o parte, altul de cealaltă parte pe lângă gard pentru sprijinirea acestuia, se crede că respectiva va avea doi bărbați” (Marian, 1994, I, 58-59). Asemenea practici erau realizate nu numai de fete, ci și de băieți: “Flăcăul se duce cu mâinile la spate să numere nouă pari din gard, și al zecelea dacă va fi noduros, e bogată ursita; iar de este limpede, e săracă” (Gorovei, 1995, 244). Mergând fiecare spre gard, cu ochii legați, fata zice:

“Sân-Vasii bălțat,
Adă-mi un bărbat
Cât de blăstămat,
Dar bine-ntremat!”

Numărând în ordine descrescătoare de la nouă la unu, ultimul par este legat apoi cu un obiect distinctiv, rostindu-se:

“Eu nu leg parul,
Ci-mi leg ursitul,
De trei ursite ursat
Și de Dumnezeu dat,
În vis să-l visez,
Aieve să-l văz!” (Marian, 1994, I, 94).

Alteori, actul ghicitului seamănă cu o invocare a ajutorului demonic, ce-l care-i poate oferi o imagine virtuală a alesului. Ritul se desfășoară, evident, într-un loc de trecere, pustiu, bineînțeles, dar centrat pe parul/arborele cosmic: “pe la miezul nopții, fata se duce la o arie pe care s-a treierat ceva, se dezbracă de haine și pe pune jos în mijlocul ariei, pe lângă par, și apoi începe să treiere împrejurul parului, ca și caii, ocolind parul de atâtea ori cât crede că fac și caii. Când ajunge la par, deschide ochii, pe care i-a ținut închiși, și atunci vede la haine pe cel cu care se va mărita. Dacă nu vede pe nimeni, va socoti că nu i-a venit vremea măritişului” (Pamfile, 1998, 87). În acest sens poate fi înțeleasă și scuturarea rituală a parului, în încercarea disperată de aducere a ursitului cu ajutorul slujitorilor infernali: “Duminică seara iese fata afară, merge la gard și, scuturând nouă pari de câte trei ori, zice:

«Eu scutur parii,
Parii scutură gardul,
Gardu-l scutură pe dracu,
Dracu scutură pe N...” (idem, 134).

O variantă a ghicitului prin intermediul unor bucăți de lemn este următoarea: “Se strâng mai multe fete; uneia dintre ele îi leagă ochii cu un testemel, și astfel legată trebuie să meargă la un trunchi unde se taie ziua lemne; apucă de jos deodată câte poate să ducă, un braț de vreascuri, le duce în casă și celelalte fete le numără; dacă-s cu soț, fata se mărită în anul acela; contrar, nu” (Rădulescu-Codin, Mihalache, 8). Alteori, în acest loc se desfășura și ceremonialul de invocare a ajutorului supranatural, care era obligat să răspundă solicitării tinerelor: “Fetele din unele părți ale Transilvaniei, care asemenea îndătimează de a vrăji la tăietor, rostesc următoarele cuvinte:

«Sfânt Vasile! m-aș ruga
Pe mine a mă asculta,

C-astă noapte
 Mie poate
 Ca să-mi facă
 Ca să-mi placă.
 Să-mi trimiți un pețitor
 De la vatră ori cuptor
 C-un crițar descântător
 Aicea la tăietor!
 Să-l apuci,
 Să-l aduci
 Pe-un gătej
 Cu părlej;
 Ori pe care din flăcăi
 Să-l aduci,
 Fie mut, fie ciuntat
 Numai să-mi fie bărbat,
 Că eu cruce ți-oi da.
 Iar de nu, te-oi blestema
 Și de rău te-oi însemna!
 Și te rog, Sfinte Vasile
 Să-mi aduci unul din senin
 Amin!» (Golopenția, 200).

Pe lângă practicile divinatorii, care nu erau la fel de sigure, precum erau cele de trimitere a vrăjii, fetele puteau foarte bine să apeleze la ajutorul unei femei cunoscătoare, care realiza în locul ei actul magic periculos, dar care avea mai mulți sorți de izbândă: “La miezul nopții iese vrăjitoarea la cruciș de hotare, unde înfige un băț pe care-l îmbracă cu straietele fetei care vrea să-și vadă ursitul ce are s-o ieie; acolo ea îi descântă cu apă ne-ncepută, pe care fata trebuie să i-o aducă la miez de noapte cu gura din scocul a trei mori, fără a fi văzută ori a vorbi cu cineva” (Rădulescu-Codin, Mihalache, 33). Tot când se apela la vrăjitoare, substitutul persoanei se putea realiza și cu ajutorul altor instrumente rituale, care însă erau consacrate în anumite zile, faste pentru magia dragostei: “Vrăjitoarele, care se ocupă cu căutatul în cărți, cu diferite farmece, vrăji și descânțece, încă nu se culcă cum înserează, ci și ele își au ocupațiunile lor. Așa vrăjitoarea care voiește să aducă ursitul unei fete din depărtare, fură în această seară un resteu sau mai multe de pe la jugurile oamenilor, însă numai de acolo unde oamenii nu-s primeniți, adică de la acele case ai căror stăpâni sunt numai o dată cununați, și le păstrează apoi peste tot anul, ca la timp de trebuință să le aibă la îndemână. Iar când se culcă, pun cărțile cu cari vrăjesc sub cap, crezând că prin această faptă pot mai bine vrăji, sau că li se arată în vis cum trebuie să vrăjească ca să ghicească mai nimerit și mai bine” (Marian-1, 1994, 7).

În varianta **melesteului**, lemnul ritual putea și el să ofere informații prețioase în cadrul practicilor divinatorii: “Unele, voind a ști încotro se vor mărita, încalecă pe melesteu, se suie pe poartă și strigă: «U! Ursitorul meu! încotro ești?» Și din care parte încep câinii a lătra, dintr-acolo cred că le va veni ursitul” (Marian, 1994, I, 59). Melesteul, în calitate instrument consacrat, cunoaște un număr însemnat de interdicții: când nu-ți trebuie, nu se aruncă să-l calce oamenii în picioare, ci se dă pe o apă curgătoare; să nu dai cu melesteul în foc, pentru ca soarele să nu mănânce vârcolacii; să nu bați pe nimeni cu melesteul, că acela pe care l-ai bătut slăbește, se usucă (Niculiță-Voronca, 223). Când simpla confirmare a existenței ursitului nu era suficientă, fiind nevoie de o confruntare cu acesta, pentru a grăbi oarecum lucrurile, ajungându-se la finalitatea căsătoriei, melesteul, ca și parul (v. *infra*), apare ca un

element necesar al unei practici active, orientate asupra unui individ determinat: “Iau un melesteu, sau sucitor, cu care cociobăiește zgândărind focul, zicând: «Cum sar scânteile din jeratic, așa să scânteie inima lui; că nu înțelesc focul, ci inima lui». Când se duce la culcare ia și melesteul și-l pune sub cap și peste noapte musai își va vedea în vis partea” (Rădulescu-Codin, Mihalache, 27). “Dacă-ți trebuie pentru ceva dracul, iai nouă bețe ce se învârtesc pe apă, când vine apa mare și mergi, la 12 ceasuri noaptea, cu pielea goală, în crucele drumului și faci cu acelea foc, și el vine. Atunci îi dai două ouă și semn de la cine vrei, și-i zici: «Na, să te duci în cutare și-n cutare loc ș-acela lucru să-mi faci». De-i zici să-l aducă pe cineva, îl pune pe cociorvă și-l aduce...” (Niculiță-Voronca, 476) Magia focului era activată și cu un resteu de la jug: “Fata care voiește a-și aduce ursitul, în chipul cum s-a arătat /Eu, focule, te-nvelesc.../, în timpul acela cât ține rostirea versurilor vrajei, învește focul cu un resteu furat în seara de Sf. Andrei sau a Sf. Vasile de la o casă unde oamenii nu sunt de-a doua oară cununăți. Iar după ce a sfârșit de rostit cuvintele de mai sus iese afară și azvârle restele peste casă” (Marian-2, 1995, 31).

Cociorva sau **lopata** sunt alte elemente încărcate de putere magică, amplasate în imediata apropiere a omului. Cu acestea sunt manipulați cărbunii în vatră, este introdusă sau scoasă pâinea din cuptor; de aici vine și puterea lor și, implicit, utilizarea lor și de către vrăjitoare (v. *infra*), precum și în practicile premaritale: “Fete di pă la noi să duce la Chicedi să-ș facă de măritat. Aceea făce on foc mare și-n gura lui țâne cociorva și lopata. Pă lopată pune on clop. Băga lopata cu clopu în cuptori, uă trăge afară, trăge jar cu cociorva, iară băga on ptic lopata în cuptor. Zice:

«Cea cociorvă!
Hi, lopată!
Mărită-mă dintrolaltă!»

Să alege că fata care-ș făce de măritat, să mărita degrabă» (Chita-Pop, 160). Răsătura de pe cociorvă și de pe lopata de pâine este folosită de unele fete atunci când merg pentru întâia dată la joc. Acea răsătură o pun în opinci zicând: “Așa să joc eu de ușor cum joacă cociorva și lopata în cuptor și așa să nu poată cutare după mine cum nu pot femeile fără de lopată și cociorvă!” (Pamfile, 1998, 36). Cu cociorva în mâini de ieși noaptea afară, nu te temi de nimic, pentru că de cociorvă toate răutățile fug, că ea umblă prin foc și nici dracul, nici altă răutate nu se poate apropia, căci ele de foc se tem (Niculiță-Voronca, 221-222). La fel, când e ploaie mare cu piatră, femeia trebuie să arunce afară în cruce cociorva și lopata² și piatra stă îndată (*idem*). Pentru a scăpa de duhurile apelor, *rusalki*, rușii și ucrainenii iau cociorva și merg după ele călare pe ea; astfel, acestea o iau la fugă, crezând că sunt urmărite de o vrăjitoare, de care ele se tem foarte tare (Kolcin, 25). Strigoii morți ies din morminte la Sf. Andrei, se întâlnesc la un loc cu strigoii vii, adică cu strigoii oameni și se bat cu cociorvele până cântă cocoșii (Pamfile, 1997, 220).

2.2.1. Steaua-destin

În strânsă legătură cu existența unui destin propriu fiecărei persoane este și credința referitoare la *soarta-stea*. Stelele erau “locuitorii din Duat”, din lumea subpământeană, din

² De Paști, covata și lopata, când ai mântuit de făcut pasca, să nu le speli, ci numai să le uzi cu apă, căci de le speli bate piatra, iar de nu le uzi, te usuci. Să nu treci peste lopată când se pune pâinea în cuptor, căci nu crește pâinea (Niculiță-Voronca, 222) – sunt numai câteva din tabuurile ce privesc aceste piese de instrumentar domestic.

împărăția morților. Potrivit unei vechi credințe egiptene, morții continuau să trăiască în stele (Lurker, 161, 162). În unele părți din Bretania Superioară, când se naște un copil noaptea, tatăl iese afară și se uită să vadă cum arată steaua care este situată chiar deasupra hornului. Dacă ea este strălucitoare, nou-născutul va fi fericit, norocos, iar dacă steaua este palidă, este un semn clar de nenoroc (Sébillot, I, 63). Ucrainenii cred că vrăjitoare va deveni fata care se naște sub o stea nenorocoasă (Slașcirov, 79). Mai mult, sârbii spun că vrăjitoarele nu pot face nimic oamenilor născuți sub o stea norocoasă. Nu pot face nimic primului, celui de-al șaptelea, precum și ultimului născut din familie (la ucrainenii). O ipostazierii a stelei norocoase este demonul numit *Stea (zvezda)* – o stea cu aripi, cu față de om și cu o mică coadă, din categoria spiridușului, care aduce bani proprietarului; dacă are coada lungă, aduce cereale, lapte etc. (Cerepanova, 1983, 48). După alte credințe, “stelele nu sunt altceva decât candelile ce se aprind la nașterea fiecărui copil și reprezintă durata vieții acestuia. Fiecare om își are steaua lui, care stă acolo sus pe cer, atâta timp cât trăiește el. Când moare omul, atunci i se stinge și steaua sau se desprinde de pe cer și cade, ca o scânteie trăgând un fir luminos de-a lungul cerului. Încotro cade steaua, într-acolo stă cel care a murit” (Olinescu, 72). Astfel trebuie înțelese zicătorile românești: “I s-a-ntunecat steaua”, “A fi cu stea în frunte”. Și în gândirea rabinilor franco-germani din Evul Mediu fiecare om își are steaua lui în cer. Pentru că, se spune, dacă vei desena pe un perete o figură închipuindu-l pe hoț, apoi vei lovi ochiul figurii, hoțul va simți durere în acea parte a corpului său. Căci treburile omului sunt în mâinile îngerului stelei sale. Câtă vreme îngerul îi va sta alături, omul nu va avea a se teme de nici o putere malefică. Dar când steaua celui care lovește figura îi spune ce și cum stelei hoțului, aceasta îl părăsește pe cel pe care-l apără, iar forța malefică poate lucra în voie, căci porunca silește steaua păzitoare așa încât imaginii lovite i se trimite un înger; acesta se retrage de îndată, iar forța malefică lucrează. De asemenea, ca și la romani, români etc. și rușii credeau în existența unei stele pentru fiecare om, apărută la nașterea lui, și care cădea de pe cer când acesta murea. Se mai credea că steaua era deosebit de vulnerabilă, încât, dacă era arătată cu degetul, se putea dăuna persoanei căreia îi aparținea steaua “agresată” (Afanasiev, 1982, 355).

O credință asemănătoare era întâlnită la români, contaminată cu motivul “căderea³ diavolilor”: “Unii au rămas în cer, de atunci spânzură cu capul în jos și cu picioarele în sus; de aceea zice că nu e bine să te uiți când cade vro stea din cer, căci stelele acele sunt diavolii cei spânzurați, cad pe pământ” (Brill, 1994, I, 30). Imaginea demonică a stelei căzătoare este mult atenuată. După alte credințe, aflate la antipodul celor de mai sus, “stelele sunt ostașii cerului; Dumnezeu le-a pus să adune toate balele ce cad din gurile dracilor, ca să nu cază pe pământ, să se îmbolnăvească lumea. Și ele când văd că vreun diavol a slobozit vreo bală din gură, se reped după ea de o prind și n-o lasă să cază pe pământ. Și de aceea le vedem noi umblând noaptea pe cer. Dar unele bale, ori nu le văd stelele, ori nu le pot prinde, și acelea cad pe pământ și aduc multe boale. Dar de n-ar fi stelele să le prindă și de ar cădea toate, apoi mai toată lumea ar fi schilodită și bolnavă din pricina balelor drăcești. De aceea nu e bine să bea cineva apă din fântână, pâraie după asfințitul soarelui până-n răsărit, că se poate să se brodească vreo bală drăcească” (Pamfile, 1997, 115). Medicina populară cunoaște însă cazuri în care tratamentul unei afecțiuni se realizează tocmai prin cointeresarea stelei pacientului, singura în măsură să acționeze în plan celest, pentru a-l ajuta pe suferind să depășească starea de criză. În cazul deochiului, de exemplu, un amestec ritual (un ou proaspăt spart într-un vas

³ O altă explozie de lumină a stelelor – personificări ale norocului, o reprezintă “arderea comorilor”: flăcările pe care comorile, înțelese ca ipostazieri ale norocului persoanei care le descoperă, le aruncă în noapte: “Zice că în Poiana lui Bichiș să băteu banii. Să bat din cinci în cinci ani. Atunci apar acolo două pare de foc: una roșie, alta albastră. Bătaia era la 12 zua și să vede de departe. Parăle se ciocneau, să băteu și care câștiga nu știu, că de la o vreme dispăreau amândouă. Parăle, zice, că vin de la ceva bani îngropați acolo. Banii de aur dau pară galbină, cei de argint albastră” (Chita-Pop, 246).

cu apă, sulfat de fier etc.) era expus noaptea, pe streășina casei, la lumina stelelor. Invocația adresată stelei-ursite este extrem de explicită:

“Toate stelele să stea
Numai steaua lui (*cutare*)
Să nu stea,
Să umble
Cruciș
Și de-a curmeziș
Să-i aducă leacul lui (*cutare*)
Și-n ou să i-l puie” (Butură, 1992, 66).

Este evident, atunci, de ce steaua este un agent fast al destinului, apelat cu încredere când nerăbdarea fetelor nemăritate atingea cote maxime: “Fata care vrea să se mărite, ajunează în Ajunul Crăciunului, iar seara, când ies stelele, merge în grădină, cu brăcirea în mână și zice:

«Stea, stelișoara mea,
Toate stelele să stea,
Numai a mea să nu stea,
Să umble-n lung și-n lat
Și pe la noi prin sat,
S-aducă pe-al meu bărbat,
Astă-sară să-l visez,
Mâine aievea să-l văd».

Apoi fata merge în casă și ia o bucată de pită să îmbuce. Prima bucată pe care o rupe cu dinții o scoate din gură și o pune sub perna pe care doarme. Sub aceeași perină pune și o oglindă, piaptănul și încălțăminte de pe piciorul drept” (Căliman-Veselău, 245).

Cel mai adesea, ritualul magic de invocare a stelei este mult mai complex decât simpla chemarea a astrului. Sunt de asemenea apelate alte instrumente magice, succedanee ale stelei-lumină. Vom ilustra acest lucru prin intermediul unei vrăji de dragoste. Spre deosebire de practicile divinatorii, în cadrul cărora solicitantul are mai degrabă o atitudine pasivă – el ia contact cu lumea cealaltă, fără însă a interveni în desfășurarea evenimentelor –, vrăjile presupun implicarea masivă a practicantului, acum evidențiindu-se puterea de care acesta poate dispune, în cunoștință de cauză, în vederea punerii în mișcare a ursitei oculte. De această dată, solicitantul nu mai roagă umil astrul să-i “lumineze” destinul, ci-l forțează să se ducă în căutarea ursitului, pentru a-l pune pe calea cea bună, îndreptându-l către partenerul ce-l așteaptă cu nerăbdare.

“O stea, gostea,
Dragostea-i a mea;
Două stele, gostele,
Dragostele mele;
Trei stele, gostele,
Dragostele mele;
Cinci stele, gostele,
Dragostele mele;
Șese stele, gostele,
Dragostele mele;
Șapte stele, gostele,

Dragostele mele;
 Opt stele, gostele,
 Dragostele mele;
 Ia și-a noua stea,
 Asta-i steaua mea!
 Stea, steluța mea!
 Eu mă voi culca
 Și m-oi hodini.
 Iar tu n-oi dormi,
 Nu te hodini,
 Ci împlă țările
 Și toate hotarele...”

Din momentul solicitării exprimate imperativ, putem stabili coordonatele vrăjii: pe lângă agresiunea fățișă, îndreptată către “pereche”, care este obligată să-și îndrepte pașii către solicitant, farmecul de dragoste presupune adesea un furt: potențarea iubirii ursitului prin intermediul unor elemente magice indispensabile, provenite de la obiecte sau ființe pentru care dragostea împlinită, adevărată, constituie un deziderat împlinit, dovadă existența cuplurilor:

“... Să-mi aduci dragostele
 De la nouă holzi înverzite,
 De la nouă secări înflorite,
 De la 99 de miri cu mirese,
 De la 99 de crai cu crăieșe,
 De la 99 de-mpărați cu-mpărăteșe,
 De la 99 de preoți cu preotese,
 De la 99 de păuni cu păunițe,
 De la 99 de hulubi cu hulubițe,
 De la 99 vaci cu viței,
 De la 99 de oi cu miei,
 De la 99 de scroafe cu purcei,
 De la 99 de pălării feciorești,
 De la 99 de struțuri fetești;
 Să mi le aduci, dragă stea,
 Până la căsuța mea,
 De cu seară până-n cântători
 De două ori,
 Iar din cântători
 Până-n zori,
 De trei ori,
 În astă ulcea cu flori!...”

Abia în acest moment al vrăjii fetele se uită pe cer la steaua cea mai luminoasă și rostesc alte cuvinte-cheie ale vrăjii:

“... Săriți, săteni,
 Săriți poporeni,
 Că arde
 Înaltul ceriului!
 Da’ nu arde

Înaltul ceriului,
 Ci arde
 Cușma ursitului meu,
 Cel ales de Dumnezeu,
 Cușma-n capul său
 Și cămeșa pe dânsul,
 Și inima-ntr-însul !...”

Acest episod al vrăjii de dragoste marchează o altă ipostază a stelei-destin-pereche, și anume reprezentarea ignică a pasiunii amoroase: patima nesățioasă, deosebit de periculoasă a solicitantului atinge dimensiuni cosmice; în acest fel, aducerea ursitului este sugerată ca un fel de ieșire benefică din această stare de tortură psihică și fizică a bărbatului. Mai mult, explozia pătimașă ce l-a atins pe ales depășește nivelul contactului fizic cu focul inimii fetei. Vraja capătă acum accente de blestem, știindu-se încăpățănarea ursitului de a da imediat curs solicitării:

“... Stea frumoasă
 Și luminoasă!
 Eu voi dormi,
 Dar tu nu dormi,
 Ci te du-n lume,
 La ursitul meu anume,
 Și de l-ei afla
 C-a sta
 La mese-ntinse,
 La făclii aprinse,
 Cu neveste grase
 Și copile frumoase,
 Fă-l să-i pară cățele viermănoase,
 Numai eu să-i fiu mai frumoasă.
 Și mi-l adă:
 Prin pădure, prin desime,
 Și prin sat fără rușine,
 Și prin câmp fără drum,
 Și peste ape fără pod,
 Și peste gard făr-de pârlaz...”

Demonismul procedeuului invocator, precum și natura contactului stabilit între cele două jumătăți (să nu uităm, totuși, că, în marea majoritate a cazurilor, se crede că această întâlnire se petrece *in spiritu*, adesea în vis, între sufletele-dubluri ale partenerilor) sunt exprimate în textul vrăjii prin apelarea la motive mitologice tradiționale: masa întinsă și făcliiile aprinse (ca în cazul localizării bolilor, a morții⁴), călătoria printr-un spațiu non-uman: pădure, câmp fără drum, sat fără rușine⁵. Vraja analizată se continuă cu un alt motiv, al ajutorului-agent, de această dată interpretat tot ca o personificare a patimii debordante. Și, din nou, subliniind nefirescul acestei iubiri, iese în evidență caracterul ei distrugător:

⁴ Motivul alungării duhurilor malefice în spațiul mitic, cf. Antoaneta Olteanu, *Ipostaze ale maleficului în medicina magică*, Editura Paideia, București 1998, pp. 272-273.

⁵ *Idem*, pp. 294-295.

“... M-am uitat la răsărit
Și n-am văzut nimic;
M-am uitat la asfințit
Și-am văzut pajură păjurată
Și cu foc înfocată.
– Un’te duci așa-nfocată?
– Mă duc codrii să-i pârllesc,
De verdeață să-i gătesc,
Și văile să le sec
Și petrite să le crep!
– Lasă codrii să-nfrunzească
Și văile să-nverzească
Și petrite ca să crească,
Da’ te du mai bine în lume,
Peste lume,
La ursitul meu anume,
Cu foc îl încinge,
Cu foc îl aprinde,
Foc în gura cămeșii îi bagă,
La inimă i-l așază;
Să ardă cămeșa pe dînsul
Și inima într-însul,
Să nu poată dormi,
Să nu poată hodeni,
Pân-la noi n-a veni,
La părinți a mă peți!” (Marian, 1994, I, 96).

După rostirea acestei vrăji în întregime este examinată steaua-ursită. Dacă steaua, în decursul rostirii acestor versuri, va străluci din ce în ce mai tare, atunci fata va avea parte de cel la care gândește; dacă steaua se va întuneca, își va pierde din strălucire (din iubire), atunci fata nu va avea parte și noroc de acela la care se gândește.

2. 3. Brâul demonic

Așa cum am văzut în capitolul consacrat inițierii vrăjitoarelor, calul demonic era un ajutor de nădejde pentru punerea în practică a maleficiilor de tot felul. Fie că era călărit pentru a ajunge la sabat, fie că era folosit în practicile de luare a manei, animalul sau, mai bine zis, succedaneul acestuia, oricum s-ar fi numit (mătură, meliță, cociorvă, sul etc.) apare ca un element inseparabil de persoana vrăjitoarei. De aceea era firesc să fie trimis un astfel de ajutor rapid în căutarea ursitului care întârzia să apară (mai ales că era vorba de îndeplinirea unei călătorii dus-întors). Fără să se facă vreo referire la natura animalului, calului îi este solicitat sprijinul în mod nemijlocit în o seamă de vrăji:

“Murgule,
Intră murgule,
Na-ți brâul meu,
Frâu calului tău,
Mergi de cată ursitorul meu,
Care-i dat de Dumnezeu...”

Unde l-ai întâlni,
 Unde l-ai găsi
 Să-l iușnești,
 Să-l plesnești,
 Cu bici de foc,
 Să nu poată sta-n loc,
 La mine să-l pornești...” (Sevastos-1, 140-141).

În alte cazuri, farmecul nu se mai adresa direct animalului, ci unui obiect sacralizat, prin intermediul căruia putea fi solicitat animalul demonic. În practicile magice ofensive, mai ales în vrăjile de ursită, brâul, însoțit de un ac, era un instrument utilizat ritual, într-un complex de practici și elemente. Puterile magice ale acestui obiect vestimentar sunt dobândite într-un moment sacru, în urma unui transfer de forță din partea destinului: “Ursitele, pe la Sf. Andrei, umblă și vin de cearcă fetele și le întrebă prin somn: «– Dormi?» «– Dorm și nici prea, îi zici. «– Vrai să te măriți, că eu îți trimit pe cutare și pe cutare; dacă vrei, să-ți alegi... Cap am, dar bani n-am», – răspunde ursita. Atunci să răspunzi: «– Na-ți brâul meu, să-l pui în capul tău». Dar dacă vrei pe cineva, îi spui anume în capul cui să-l pună” (Pamfile, 1997, 228-229). În acest sens pot fi explicate manipulările rituale ale brâului în cadrul practicilor magice de aflare/aducere a ursitului: “Ia din brâu de nouă ori pe ac, după care așterne brâul cu ac cu tot pe prag, bătând peste el nouă mătăanii, fără însă a face și cruce; în timpul cât bate mătăniile zice din gură:

«Urs, ursitorul meu
 De Dumnezeu dat
 De oameni lăsat,
 Vină-n vis să te visez,
 Aievea să te văz»” (Gheorghiu, 10).

După un ritual bine stabilit se realiza însuși brâul: “în ajunul Sf. Vasile, fata fură de la o vecină două fuioare de cânepă de vară, vine acasă cu ele, le bate, le meliță, le toarce și țese cu ele până la ziuă o cingătoare. Se încinge cu ea și se culcă, așteptând apoi ca-n vis să i se arate partea” (Pamfile, 1998, 93). O dată obținut brâul, utilizarea lui în cadrul ritualului era diferită: “Unele fete, în seara de Sf. Vasile, încing cu betele lor câte o femeie însărcinată, crezând că peste noapte acea femeie va visa pe cel ce va lua-o pe fată de nevastă” (*idem*). Dacă, atunci când era folosit de fete, acțiunea tipică era grăparea simbolică a unui instrument cu accentuată valoare oraculară (“Iată-mi fac brâul meu grapă,/ Să mă visez la noapte măritată./ Culegând cânepă laolaltă/ Cu alesul meu,/ Cu ursitul meu...” (*ibidem*, 92), când era manipulat de vrăjitoare se făcea referire la metamorfoza tradițională a căutătorului demonic: “Vrăjitoarea ia un brâu de la flăcăul sau fata căreia i se face vraja și, de la miezul nopții, cu lună, ocolește casa de trei ori, rostind vraja la fiecare colț. După aceasta îl aruncă pe coșul casei. Dacă brâul nu s-a pătat de funingine până în vatră, pe coș, dorința se va realiza. O dată brâul descântat, acesta este purtat până la împlinirea descântecului:

«Brâu, brăușorul meu,
 De când te-am făcut,
 De când te-am țesut,
 Nici o slujbă nu ți-am dat
 Până astă seară.
 Dar în astă seară
 Ai să-mi faci o slujbă mare:

Eu te-arunc pe coș,
Dar tu să te faci cocoș,
Cu coada de zmeu,
Cu gheare de foc,
Cu aripile de oțel,
Cu aripile să-l plesnești,
Cu ghearele să-l gherăiești,
Cu ciocul să-l ciocănești,
Cu coada la mine să-l pornești...” (*ibidem*, 126).

2.3.1. Calul de foc

O serie de vrăji de aducere a ursitului face apel la un altfel de bidiviu, un atribut divin al patronilor infernali. Astrul nopții, divinitate protectoare a magiei, era și el invocat, lui cerându-i-se împrumutarea nu atât a animalului propriu-zis, cât a unei piese de harnașament care îi aparținea. Împrumutul se făcea prin transferarea puterii demonice a astrului asupra unui instrument nu mai puțin demonic, în cazul nostru, piedica de la mort:

“Lună luminoasă,
Arată-ne ursitu nostru-n casă;
Na-ți brâul meu
Și dă-mi frâul de la calul tău
Să-ncalec pe dânsul
Și să mă pornesc
Prin pădure fără sânie
Prin sat fără rușine.
De-oi găsi ursitul meu
Șezând la masă,
Cu bici de foc să-l ard
Și să-ncalece pe cal
Și să purceadă pe cale,
Pe cărare,
Să s-arate iubitei lui
În cale” (Golopenția, 208).

În categoria ajutoarelor supranaturale întâlnite în recuzita farmecelor intra uneori chiar luna. Astrul, luna nouă, divinitate și călăreț, era trimis să-l impulsioneze pe alesul fetei și, mai ales, să asigure, între timp, un scut protector în calea maleficiilor trimise de femeile invidioase, care doreau s-o separe de ursit:

“Cunună-se crai nou
Cu cunună de piatră scumpă
De mult preț.
Lună luminată
Ce ești în cer
Și pre pământ
Și vezi toate ce sunt
Pre pământ,
Eu nu mă pot odihni

În casa mea
 Și-n sălașul meu
 De răul vrăjmașilor
 Și al pizmașilor
 Carii s-au sculat
 Cu multă răutate
 Asupra mea
 Și asupra casei mele;
 Iar tu, lună luminată,
 Să nu ai odihnă, nici somn,
 Ci să iei farmecii și urâtul
 Din casa noastră
 Și din masa noastră,
 Și din fața mea,
 Și din fața soției mele,
 Și din darul nostru,
 Și din sporul nostru...” (Teodorescu, II, 50).

Alteori, fata însăși era cea care se ducea în întâmpinarea alesului; simularea mișcării ritmate a animalului avea în vedere atât similitudinea actelor impuse ursitului așteptat, cât și un transfer de putere asupra subiectului vrăjii, devenit acum și obiect. Ca și în cazul unui farmec menționat anterior, elementul-cheie îl constituia piedica demonică, aici, simbol pentru animalul invocat. Făcându-se referire la anumite plante rituale, care probabil chiar erau utilizate în timpul performării vrăjii, farmecul ne oferă o mostră de interferență a planurilor, rezultat, de ce nu, al ocultării parțiale destinate neaveniților: “Pe fecior sau fată, înainte de a cânta cocoșii, îl despoaie, îl pune gol în mijlocul casei spre ușă, îl împiedică la picioare. Baba strigă către cel împiedicat, rostind primele două versuri: «Frunză verde de alun./ Să vie *cutare* nebun» /împiedicatul sare de trei ori spre ușă nechezând ca caii/; «Frunză verde lemn de fag./ *Cutare* /sare spre ușă de trei ori, nechezând ca caii/ să moară de-al tău drag./ Frunză verde lemn de sânger/ Să vie *cutare* ca un înger...” În acest moment, indicațiile de regie spun că fata sare spre ușă, până la pragul ușii, unde cade jos. Baba taie piedica cu toporul, fata se ridică, ocolește casa de trei ori și strigă versurile ce urmează. Încheindu-și rolul de transportator, prin simularea ajungerii la destinația celui dorit (ocolul ritual al casei), fata primește acum rolul principal, ea, și nu fermecătoarea, fiind cea care realizează chemarea rituală: «... *Cutare*, nu zăbovi./ Scoală-te, nu mai dormi./ Vin’ degrab’ că te-oi iubi...» Intrându-și în rolul propriei vieți, fata intră în casă, se îmbracă, se gătește, ia un mosor în gură, se ridică în picioare pe coș și zice de trei ori versurile ce urmează: «...Frunză verde dirmotin/*Cutare*, vin’ să ne iubim./ Foaie verde mărgărit./ Pentru tine m-am gătit...» Îmbrăcându-se și apelând la horn, prin care își strigă dragostea, cadrul acțiunii nu mai este unul fantastic; ne aflăm într-o casă obișnuită, în preajma vetrei, în timpul desfășurării unei vrăjii de ursită. Farmecul nu se încheie aici. După ce-i trimite invitația ursitului, fata iese afară, leagă un par cu betele și numără, în ordine ascendentă, cincizeci de pari; pe cel de al cincizecilea îl strânge-n brațe, îl sărută, zicând cele două versuri care urmează: «... Hai *cutare* pui boboc./ Nebun să vii la acest loc...» Invitația într-un topos demonic este și ea tipică pentru vrăjile de dragoste. Dintr-o dată fata este deosebit de puternică: nu mai trebuie ea însăși să se transforme în calul-ajutor, vocea ei răzbate chiar la destinatar, oricând poate apela la sprijinul, e adevărat, de temut, al unui patron nefast: «... Nu scutur gardul, ci tulbur lacul./ Să iasă dracul./ Să-mi aducă/ Pe cel drag./ Ce l-am fermecat». O dată cu punerea la punct a tuturor personajelor participante la vrajă (dracul, care este un simplu transportator), performerii sunt siguri că farmecul va avea succesul scontat: “prostimea crede că vine nebun și cade la picioarele ei și

moare după dânsa” (Sevastos-1, 142).

Utilizarea rituală a brâului se făcea și în virtutea asemănării sale cu șarpele-balaur (el însuși o reprezentare specifică pentru mai multe ființe demonice: spiriduș, șarpe al casei, zburător etc.). Ca hierofanie sacrului, brâul este un obiect ce dispune de puteri atât faste, cât și nefaste: el este atât cercul protector care apără trupul uman, dar și, atunci când este dezlegat, o forță malefică dezlănțuită, un instrument în slujba solicitantului, ce împrumută ceva din miticul mesager luminiscent:

“Brâu, brăușor!
Fă-te șerpușor,
Fă-te laur, balaur,
Cu solzii de aur.
Și cum te-oi încinge
Tu mi te descinge,
Și mergi dup’ ursitul meu
Cel lăsat de Dumnezeu...” (Marian, 1996, 20).

În alte situații, cele două aspecte ale practicii de vrăjitorie erau cumulate într-un singur act: “Fetele din Moldova, cari voiesc a se mărita, dacă în preseara Sfântului Vasile e senin afară, iau bata de fustă în mână, își țintesc ochii la o stea luminoasă și, aruncând neconștient cu bata în sus spre stea, zic:

«Bată, betișoara mea!
Fă-te mare bălaur
Cu solzii de aur,
Și du-te la ursitul meu,
Cel ales de Dumnezeu:
De l-ei găsi pe pat,
Dă-l sub pat;
De l-ei găsi pe scaun,
Dă-l sub scaun;
De l-ei găsi pe cuptoriu,
Dă-l sub cuptoriu;
De l-ei găsi
Unde l-ei găsi,
Cu botul îl mușcă,
Cu nasul îl suflă,
Cu coada-l plesnește,
Cu urechile îl netezește
Și la mine-l pornește.
Să crepe, să plesnească,
La mine să se pornească!»

Aceste cuvinte le spune fata de trei ori, apoi continuă:

«Sfântă stea!
Te mulțămeste
Cu sfintele mătani
Să-mi trimiți pe ursitul
Ursitoriul meu,

În vis să-l văz,
Aievea să-l visez!»...

Ca și în cazul pajurei malefice, trimisă într-o acțiune de pedeapsă împotriva ursitului nepăsător, brăul-balaur nu trebuie să precupețească nici un efort pentru a-și atinge sarcina. Dublul bărbatului trebuie să fie adus, chiar cu forța (de aici și imprecizia), adesea în pofida dorinței sale, să dea seamă în fața ursitei sale feminine. În același timp, această vrajă exprimă clar raporturile de subordonare între aceste tipuri de agenți magici: steaua-ursită îl trimite în căutare pe balaurul-pajură, care, în același timp, este manipulat (cu încuviințarea stelei) de fată, prin intermediul brăului acesteia.

“... După ce gătește aceste cuvinte de spus, face câte trei mătâni la răsărit, apus miazănoapte și miazăzi, vine în casă cu ochii legați sau numai închiși și, punând mâna pe clește, învârte focul, zicând:

«Cum nu poate toată lumea
Fără clește-a trage foc,
Așa și ursitul meu,
Cel ales de Dumnezeu,
Să nu poată-n loc a sta
Pân-ce nu s-a arăta
În ast-noapte să-l visez!»

După ce sfârșește de rostit și cuvintele acestea, pune bata fustei și cleștele la cap, apoi se culcă pe mâna dreaptă, pune palmele strânse între genunchi și așa visează ursitul” (Marian, 1994, I, 96-97; această a doua parte a vrăjii este interesantă prin faptul că face legătura cu un alt succedaneu al stelei celeste, este vorba de focul terestru, de care vom vorbi în rândurile următoare).

Vom prezenta în continuare un ritual asemănător, desfășurat tot cu ajutorul brăului magic. De această dată nu se mai face nici un fel de trimitere la steaua-trimițătoare. Investită cu putere este chiar solicitanta, care, în virtutea faptului că posedă un asemenea instrument magic, poate realiza cu succes, fără un alt sprijin exterior, actul de aducere silită a ursitului. Asemeni solomonarului, tânăra are în subordinea ei un balaur înspăimântător, singurul care-i poate veni de hac perechii neascultătoare: “Sâmbătă seara spre duminică, marți spre miercuri și joi spre vineri, fata care voiește să-și facă pe ursită, când se culcă, ia brăul în mână, face nouă noduri într-însul și zice:

«Brâne, brânișorul meu,
Fă-te șarpe laur,
Șarpe balaur
Cu solzii de aur,
Cu totul de aur,
Cu douăzeci și patru de picioare mergătoare,
Cu douăzeci și patru de limbi împungătoare,
Cu douăzeci și patru de aripi zburătoare.
Brâne, brânișorul meu,
Pas la ursitorul meu.
De-a fi în sat aice,
De-a fi în al doilea,
De-a fi în al treilea,
De-a fi în al patrulea,

De-a fi în al cincilea,
 De-a fi în al șaselea,
 De-a fi în al șaptelea,
 De-a fi în al optulea,
 De-a fi în al nouălea,
 De-a fi orișuine ar fi,
 Cu limbele să-l împungi,
 La inimă să-l străpungi
 Și la mine să-l aduci;
 Și cu solzii să-l solzești
 Și la mine să-l pornești...»

Până aici ține brâul pe mână întins. Acum însă, strângându-l colac ca pe un șarpe, înfînge în el un ac și zice:

«Eu nu strâng aici brâul meu colac,
 Ci aduc ursitorul meu în cai de olac,
 Prin târg fără de rușine,
 Prin codru fără de sine.
 Eu nu înfîg aici acul în brâul meu,
 Ci o săgeată în inima ursitorului meu».

După ce a rostit și aceste versuri, pune brâul sub cap, se culcă și atunci prin somn vede pe ursitorul său” (Marian, 1996, 216). Ajunși aici, trebuie să menționăm că puterea de care dispune brâul poate fi manipulată și în regim diurn și, mai mult, în varii situații, în care era nevoie de un instrument redutabil de stăpânire a maleficului de tot felul: “Dacă-ți iese dracul înainte, sub formă de țap, și dacă-i arunci bărnețul în coarne, atunci l-ai prins și nu mai poate fugi. Îi încrucișezi bărnețul în coarne, ca la boi, până se isprăvește toată ața, îi supui capătul bine, ca să nu se mai dezlege și după asta ai să-i poți da drumul, căci rămâne în serviciul tău. Atunci omul poate porunci orice și dracul ascultă numaidecât. Îi poate aduce bani, vite etc. Adus în această stare, dracul se numește spiriduș⁶” (Zanne, VI, 556).

2.4. Alte tipuri de reprezentări ignice. Vatra. Hornul. Focul. Oala de lut

2.4.1. Vatra (soba)

Aici trebuie să încadrăm mai vechile reprezentări romane și grecești despre divinități specializate, protectoare ale acestui topos sacru. *Fornax* ‘sobă’ era zeița romană a vetrei și sobei; din aceeași categorie făcea parte și *Vesta*, zeița vetrei casei și a focului (< gr. *Hestia*). Îngropat, la început, acasă, sub vatră sau aproape de vatră, mortul nu-și părăsea nici locuința, nici bunurile, nici familia. Spiritul său continua să trăiască invizibil alături de ai săi, util sau amenințător. Ideea supraviețuirii mortului a dat naștere cultului strămoșilor, adică tuturor practicilor care tind, pe de o parte, să întretină viața umbrelor și, pe de altă parte, fie să-i apere pe cei vii de influența lor malignă, fie să le asigure descendenților ajutorul străbunilor lor; interdicții, imprecății și pedepse care protejează mormintele, răzbunări și ispășiri ale crimei,

⁶ Referitor la ipostaza luminiscentă a dushului casei-spiriduș cu înfățișare ofidiană, cf. Antoaneta Olteanu, *Metamorfozele sacrului. Dicționar de mitologie populară*, art. *șarpe*, Editura Paideia, București, 1998, pp. 314-315.

sărbători funerare și sacrificii, comemorări, aniversări, ofrande (Mauss-Hubert, 1997, 190-191). Legătura mai clară a sobei cu cealaltă lume, în speță cu lumea morților, se evidențiază în o serie de practici magice care se desfășoară după încheierea ceremonialului înmormântării. Pentru a nu se teme de morți sau pentru a se feri de acțiunea lor nefastă, ca strigoi, oamenii își lipeau mâinile de sobă sau, dând la o parte apărătoarea, se uitau în sobă (Baiburin, 1983, 165). La fel, când murea cineva, apărătoarea sobei (*zaslonka*) se deschidea, pentru a face drum sufletului. Evident, pentru a-l vedea pe mort erau utilizate aceleași elemente: doritorul, stând pe sobă, se uită (prin frâu, sită) la masă, unde de obicei era așezat mortul (*idem*, 156).

Când este vorba de vatră (var. sobă, cuptor), demonismul acestui spațiu sacru nu se referă numai la prezența morților familiei, ci la ideea de zonă de contact cu lumea cealaltă, cu lumea duhurilor. Astfel, se spune, “cuptorul nu se sfarmă, că în el șade *acela* și dacă i-ar strica locul, ar zăhăi pe om, l-ar munci; dar îl lasă pînă ce dă tunul într-însul și atunci îl sfarmă”; sau: “Locul dracului e în cuptor, în horn; își face o bortică, că nici n-o vezi și acolo șede. Lui i-i drag să se ungă cu funingine, de aceea-i așa de negru” (Niculiță-Voronca, 1215, 1216). Prin acte magice întreprinse în cadrul acestui *topos* se puteau obține rezultatele dorite în universul învecinat: “De Filipi, ca să nu tragă lupul la vite, să nu-i mănânce pe oameni la drum – ung vetrele, gura cuptorului, borțile prin pereți – îi ung gura lupului și ochii ca să nu vadă (*idem*, 1212). Arderea în sobă a unor mături vechi producea vânt puternic, furtună. Din contră, rușii credeau că arderea unei astfel de mături ducea la înmuierea gerului (Vinogradova-Tolstaia, 1993, 18). Apelând în primul rând la diavolul-spiriduș din sobă, dar și ipostaza activă a focului, fetele implicau acest spațiu mitic în practicile de aducere a ursitului. Cei care doresc să-și afle viitorul în ajutorul Anului Nou se uită în sobă (Strahov, 157). În Ucraina se proceda la fel de Crăciun, însă pentru a-i vedea pe morți. Rușii spunea: cui îi place să se uite în sobă când se face focul, va muri curând (*idem*, 155). Cel frecvent se apela la acest procedeu în cadrul practicilor oraculare premaritale. “O samă de fete se scoală în ziua de Sf. Gheorghe dis de dimineață, se duc până la fântână, scot apă, iau o gură de apă, se întorc cu dânsa în casă, rășnesc păpușoi îndărăt, fac din făina astfel rășnită și din apa adusă o turtă și punând-o în vatra focului, ca să se coacă, zic:

«Eu întorc vatra,
 Vatra întoarce cuptorul,
 Cuptorul întoarce hornul,
 Hornul întoarce cahla,
 Cahla întoarce peretele,
 Peretele întoarce leațurile,
 Leațurile întorc acoperământul.
 Toți micii,
 Toți voinicii,
 Toți sătenii,
 Toți poporenii
 Să cate numai la mine,
 Numai mie să se închine,
 Iar dușmancele mele,
 Cele spurcate și rele,
 Să rămâie înglodate,
 Cloște înlocșnate,
 De găini găinățate,
 În pod aruncate.
 Da' eu să fiu păuniță,

Podoghiță,
De la munte scoborâtă,
De toată lumea iubită.
Feciorii ce m-or vedea
În brațe că m-or lua,
În frunte m-or săruta,
În fruntea jocului m-or purta!»

Cocându-se turta astfel descântată, o iau de pe vatră și o pun pe prag, și dacă vine mâțul și o mănâncă, atunci fata care a făcut-o și a descântat-o are în decursul anului de bună seamă să se mărite...” (Marian, 1994, II, 307-308).

2.4.2. Hornul

Am văzut mai sus că vatra, în calitatea sa de poartă de contact cu lumea spiritelor, putea acționa, pentru a duce la îndeplinire misiunea solicitantului, și asupra altor spații sacre, în virtutea principiului dominoului. Hornul era prima piesă activată de vatră. Dispunând la rândul lui de bogate reprezentări ale puterii sale magice, hornul era mai degrabă un fel de trambulină către cealaltă lume, un tunel magic în interiorul căruia se realizau metamorfozele: el era locul de unde pornea spre exterior agentul înfocat și înflăcărat (la propriu și la figurat) și era, de asemenea, și locul prin care acesta, chiar și dublura ursitului, puteau pătrunde în spațiul uman. Iată cum explică o vrajă de întoarcere a dragostei acest rol al hornului:

“Mă sculai,
Mă sânecai
Suflând și chirăind.
M-a urât maica,
M-a urât taica,
M-a urât toată lumea
De la răsărit la apus,
Mai ales scrisa, ursita,
De la ursitori ursată,
De la Dumnezeu sfântu dată.
La noapte în vis să te visez,
Mâine vie să te văz,
Să te cunosc.
O să arunc o basma pe coș:
Tu să te faci un cocoș
Cu patruzeci și patru de aripi,
Cu patruzeci și patru de gheare,
Cu patruzeci și patru de ciocuri,
Cu patruzeci și patru de coade.
Cu ciocul să-l ciocăniți,
Cu aripile să-l plesniți,
La *cutare* să-l porniți...” (Laugier, 133).

În strânsă legătură cu sacralitatea hornului pot fi amintite mai multe credințe. Sunt multe duhuri care pătrund în casă tocmai prin horn (la elvețieni, de exemplu – Listova-2, 178). Pe lângă *zburător*, pe horn mai poate intra și *moartea*: “Dacă mireasa, când intră în casa

mirelui, se uită la horn, îi moare soacra” (*idem*, 146). În Insulele Tonga, când mureau războnicii și căpeteniile, se credea că sufletele lor se ridică prin horn în lumea cerească, unde trăiesc veșnic (Propp, 114). Se mai credea că, atunci când murea un om, trebuia să se deschidă apărătoarea hornului, pentru ca sufletul omului să poată ieși liber (Baiburin, 1983, 164-165). Polonezii spun că seara trebuie să închizi bine hornul, să-l înfunzi cu o pernă, pentru că prin el poate intra *mamuna* în încercarea ei de a schimba copiii (Sannikova, 1994, 57). Tot ei mai cred că, atunci când sfârșie un lemn umed, care arde în sobă, zgomotul este produs de *zmora*, un alt demon care se chinuie să intre în casă pe horn (*idem*, 60). Speriatoarea scoțiană *Bodach* intră în casă, conform credințelor, tot pe horn (Briggs, 224). La polonezi *skrzat* – spiridușul, în ipostaza sa luminiscentă – își făcea intrarea sau ieșirea în casă, când pornea prin curțile vecine după furat, tot prin horn, prezența lui fiind semnalată prin scânteierile ce se zăreau în nopțile senine (Sannikova, 1994, 46), ca în credințele românești legate de zburător. La ruși, originea copiilor era explicată prin aruncarea lor în casă de către barză, în mod evident, pe horn (Grib, 119). La bulgari, bărbații, când săvârșeau practici magice de stimulare a recoltelor, aruncau pe horn semințe, înainte de cină, spunând: “Tot așa de înalte să crească și grânele semănate!” (Vinogradova-Tolstaia-1, 1994, 25). De asemenea, și cașubii credeau că broaștele se prefăceau în oameni în clipa în care barza le arunca pe horn (Strahov, 104). Românii credeau că mireasa, când venea în casa mirelui, “trebuia să atingă hornul cu mâna sau să depună pe vatră sau pe horn o ofrandă rituală (pâine unsă cu miere), ca să fie acceptată de larii casei” (Evseev-1, 1994, 74). Ca o practică rituală împotriva strigoilor, de Sf. Andrei “ungeau ușa și cercevelele de la ferestre și hornul pe dinlăuntru cu usturoi”, locuri preferate de duhuri în încercarea lor de a pătrunde în casă (Dragoslav-2, 123). Românii spuneau că, atunci când dădea lapte cu împrumut, pentru ca o dată cu aceasta să nu dai și mana, trebuia să treci de trei ori cea oală pe după stâlpului hornului. Tot cu rol apotropaic se agăța de stâlpul hornului un fus, în care era înfiptă o căpățână de usturoi, pentru ca vrăjitoarele sârbe să nu poată face rău nou-născutului (Pavlova-Tolstoi, 14). Ca să nu se ducă bărbatul de la casă, iei urma lui și înconjură hornul de trei ori “să se ție de casă, cum se ține hornul și să steie”, apoi își înconjură femeia mijlocul și urma ceea o coase în strai și o poartă lângă sine (Niculiță-Voronca, 1211). Tot în scopuri faste se făceau și chemările: “de strigi pe gura hornului pe cine dorești, vine degrabă” (Gorovei, 1995, 109). “Când pierzi din băătăură vreo vită, strig-o seara pe coșul casei, că va veni”; “Dacă li se fură vreo vită sau dacă numai li s-a pierdut și nu mai dau de ea, vrăjitorul care a fost chemat la casa celui cu paguba se urcă pe hornul casei și strigă pe nume vita:

«Nea, nea, nea, Mărtuță,
Din nouă hotare,
Vin-acasă iară,
Din fundul pământului
Pe aripa vântului,
Prin fundul pădurii,
Pe coada securii,
Nea, nea, nea, Mărtuță!» (Marian, 1994, II, 108).

2.4.3. Focul

Reprezentarea simbolică a pasiunii mistuitoare este frecvent întâlnită în vrăjile de dragoste (v. și *infra*). În fragmentul de mai jos vâlvătaia cosmică ce este stărnită de inima aprinsă a ursitului capătă o localizare mitică – muntele Galaleului/Galileului ș.a. fiind un *topos* sacru frecvent întâlnit în legende (reprezentări ale bolilor, spirite ale torsului – Marțolea, Joimărița etc.):

“Săriți, oameni,
 Cu cofe și cu apă,
 Că s-o aprins muntele Galaleului.
 Ba nu s-o aprins munții Galaleului,
 Că s-o aprins inima lu Alexandru
 De nouăzeci și nouă de dorințuri de-a mele,
 De nouăzeci și nouă de dragosti de-ale mele,
 De nouăzeci și nouă de ibovnice de-a mele...” (Golopenția, 277-278).

În plan concret, focul terestru constituia, de asemenea, un agent magic indispensabil punerii în practică a farmecelor de dragoste prin “arderea” sufletului persoanei iubite. Dincolo de metaforele prin care este reprezentată dorința sexuală, focul constituie el însuși un agent infailibil pentru obținerea rezultatului dorit în cazul farmecelor de dragoste: “Iau un melesteu, sau sucitor, cu care cociobăiește zgândărint focul, zicând: «Cum sar scânteile din jeratic, așa să scânteie inima lui; că nu întetesc focul, ci inima lui». Când se duce la culcare ia și melestul și-l pune sub cap și peste noapte musai își va vedea în vis partea” (Gheorghiu, 27). “Învelirea focului” este una din cele mai cunoscute vrăji la care se apelează în acest sens:

“Eu, focule, te-nvelesc,
 Te-nvelesc, te potolesc,
 Dar tu mi te dezvelește
 Și mi te despotolește,
 Și te fă laur, balaur,
 Cu aripi și solzi de aur,
 Cu nouăzeci și nouă de capuri,
 Cu nouăzeci și nouă de ochi,
 Cu nouăzeci și nouă de limbi,
 Cu nouăzeci și nouă de picioare,
 Și te du-n lume...” (Marian, 1996, 15).

Iată ce spune Simion Florea Marian în legătură cu această vrajă: “Fata care voiește ca ursitul ei să nu iubească pe altă fată ci numai pe dânsa, sau, fiindu-i dor de ursitul său, voiește să-l aducă la sine din orice depărtare s-ar afla el, fură în seara de Sfântul Andrei sau de Sfântul Vasile *un resteu* de la o casă unde oamenii nu-s primeniți, adică unde-s numai o dată căsătoriți. Iar după ce fură restul și se întoarce cu el acasă, se duce drept *la vatră* și începe a înveli focul cu el în timp ce rostește versurile de mai sus. Fata caută ca, pe când rostește versurile acestea, să nu fie nimeni în casă, care ar putea s-o audă și s-o stingherească în vrăjitoria sa. Dacă e și altcineva în casă și o vede ce face, atunci toată vraja, după credința ei, n-ar avea nici un efect. După ce a sfârșit de rostit versurile de mai sus, iese afară cu restul cu care a învelit focul și-l aruncă pe casă. Apoi se întoarce iarăși în casă și se culcă, în deplină liniște și credință că peste noapte *aieva va visa* pe ursitul său, iar a doua zi dimineață *aieva* se va întâlni cu dânsul și-l va strânge în brațele sale, fiindcă *asa i-a făcut*, că el numaidecât trebuie să vină la dânsa și s-o ceară la părinții săi de soție” (*idem*, 15-16; subl. n. A.O.).

În alte cazuri, pentru realizarea acestei vrăji este nevoie de mai mulți agenți magici. Prezența cuțitului, un obiect încărcat de puteri redutabile, contribuie la asigurarea succesului practicii. În acest caz, accentul se pune în primul rând pe efectele distrugătoare duble ale magiei simpatetice acționate de cele două instrumente: arderea exterioară, a cămășii, este un rezultat direct al acțiunii stihiei focului, în timp ce agresarea inimii, în sensul stârnirii patimii dorite, este mai degrabă de apanajul cuțitului: “Cu cuțitul faci. Cuțitul îl pui în foc. Vii în casă

și zici:

«Foc, focșorul meu,
Eu te-nvelesc,
Tu să te dezvelești.
Cum arde focu-n vatră,
Așa să ardă cămeșa pe dânsul
Și inima într-însul».

Cuțitul îl lași în foc până a doua zi dimineață. Se face sâmbătă seara” (Vasiliu, Al., 30-31).

O vrajă din aceeași categorie presupune utilizarea focului în calitate de agent distrugător: obiectele ce dețin puterea magică sunt, în acest tip de vrajă, cuțitul și cărămida-statuetă, indispensabilă exorcizării: “Pe o cărămidă nouă se face chip de om ce însușește scrisa sau scrisul și, descântând, se tot înțeapă cu un cuțit cununat acel chip de pe cărămidă. Se descântă seara, pe vatra focului. După terminare, se învelește cărămida în foc, zicând:

«Focule, eu nu te-nvelesc să te stingi,
Ci te-nvelesc să te-aprinzi.
Să se aprinză inima
În scrisa *cutăruia*
Și să vie peste dealuri,
Peste văi, peste mărăcini,
Prin ciulini,
Prin sat
Fără sfat,
Prin câini
Fără ciomag,
Prin lume
Fără vorbă...»” (Laugier, 134).

2.4.4. Oala de lut (ulcica)

În practicile magiei iubirii, actul magic respectiv este numit “punerea ciobului”, “făcutul cu ulcica”. Ca de obicei, existau practici active, în care fermecătoarea sau solicitantul aveau rolul determinant, fiind cele care-l manipulau efectiv pe tânărul chemat, sau pasive, în care tânăra nu făcea decât să declanșeze mecanismul de punere în urmărire prin intermediul “demonului” din recipientul magic. Există o suită de practici care fac parte efectiv din domeniul magiei negre, atât în ceea ce privește materialele utilizate în timpul vrăjii, cât referitor la duritatea gesturilor efectuate: “Cel cărui i se pune ciobul se urinează într-un ulcior nou. Apoi îl astupă bine și-l încinge la foc. Ulciorul, fiind încins și înfundat, începe să chiorăie și, din suiturile ce le face atunci, se zice că strigă numele flăcăului care va lua pe fată. În vremea când îl încălzesc la foc, îl bate cu un mănunchi de nuiete de alun, de sânger și de arțar și se mai zic fel de fel de descântece:

«Te bat cu nuiua de sânger,
Să mi-l aduci ca un înger.
Te bat cu nuiua de alun,

Să-l aduci ca un nebun.
Te bat cu nuiăua de arțar,
Să vie ca un armăsar» (Zanne, VI, 512).

Dacă până acum demonismul vrăjii era dat de intensitatea actelor magice, vom exemplifica în continuare aceasta făcând referire la farmece care-l aveau ca agent chiar pe diavol: “Cu oala se face de mărit. În oală se pune ceară, ban de zece cruceri și păr din cap. Acesta se pune apoi sub atare pod din crucea uliții. În modul acesta fermecătoarea mână pe dracul la dată, adică la feciorul sau fata ce voiesc a se căsători. Necuratul pleacă peste mări și poduri până ajunge la cel trimis, pe care apoi îl aduce pe drâglu, de-l face cunoscut cu data lui. Se mai face de mărit și cu ciortoiul (un ol spart). Fata respectivă se pișă în ciortoiu de marți până marți. Atunci bagă îl el petrii de la nouă poduri, nouă ace de cap, mlădițe de plop și linte; surcele din gard de la judele (primar) și de la casa comunală (primărie). Marți îl pune la foc și-l fierbe cu surcele din nouă mezuini. Fata se dezbracă apoi de tot, cu nuiiele de sânger și de prun roșu bate olul zicând: «Nu bat olul, ci bat pe dracul; dracul data mea în vis s-o visez, mâine aievea s-o văd» (Zanne, VII, 52).

În așa-numitele farmece, care, conform delimitării făcute de S. Fl. Marian, reprezintă un act justițiar, de întregire fastă a destinului a doi tineri, forța distructivă este și ea prezentă, deși sunt utilizate cu precădere elemente “curate”, în vederea propișierii: “Unele fete, când vor să-și scoată dragostele, iau într-o ulcică apă neînceptută și punând într-însa busuioc, o pană de păun și un ban de argint, se duc pe la cheutorile gardului într-o zi de marți, joi sau sâmbătă, și (...) se spală cu apa din ulcică” (Marian, 1996, 23).

În textele-vrăji rostite cu acest prilej, în pofida întregului arsenal fast văzut mai sus, este clară intenția fetei de a-i schimba, prin fermecare, optica și gândurile tânărului vizat, iluzionându-i simțurile:

“Eu nu-nvârt ulcica,
Ci-ntorc gândul
Și cuvântul
Și inima lui N. cu totul
De la alte fete spre mine.
Să par din față cuconiță,
Iară din dos păuniță.
Câți în urmă mi-or călca
Toți m-or lăuda,
Cu dâșii-oi juca,
În gură m-oi săruta,
De mâină că m-or lua,
Cu dâșii m-oi dezmierda...” (Marian, 1996, 22).

Alteori nici nu se mai pune problema amăgirii iubitului ursit, ci este vorba de declanșarea procedurii punitive a perechii indolente, care nu a plecat până acum urechile la rugile fierbinți ale fetei. Ca și în celelalte tipuri de vrăji prin intermediul ulcelei, practica rituală se realizează prin cumularea mai multor elemente: oala este pusă pe vatră, în contact nemijlocit cu focul distrugător, și aici semnificând patima expeditorului: “Se duc în casă, iau o oală cu apă neînceptută, o pun pe vatra focului și, învârtind-o, zic:

«Nu învârtesc oala,
Da-nvârtesc pe ursitul meu,
Poate-i în acest sat,

Poate-i în cel sat...
 De-i în pat,
 Dă-l sub pat;
 De-i pe laiță,
 Dă-l sub laiță;
 De-i la ușă,
 Dă-l sub ușă;
 Izbește-l,
 Pornește-l,
 La mine sosește-l!
 La mine-l pornește,
 La mine-l sosește,
 Cu mâncarea lui,
 Spre mâncarea mea,
 Cu odihna lui,
 Spre odihna mea,
 Cu gândul lui,
 Spre gândul meu,
 Cu inima lui,
 Spre inima mea.
 Grăbește-l,
 Pornește-l!
 La mine-l pornește,
 La mine-l grăbește».

Sfârșind de rostit formula aceasta de vrajă, lasă oala cu apă să se încălzească. Iar după ce apa s-a încălzit de ajuns și după ce au mai pus într-însa și niște flori care, după credința lor, au putere de a fermeca, precum de exemplu busuioc, matocină, odolean, lemnul-Domnului, năvalnic și altele, o iau de la foc, o toarnă într-o strachină sau într-o covățică și se spală cu dânsa. După ce s-au lăut, toarnă lăutoarea iarăși în oală și o pun căpătâi...” (Marian, 1994, I, 101). Uneori, această ulcică se așează cu fața în jos, pe fundul ei se pun câțiva cărbuni și abia după aceasta se rostește textul vrăjii. Pe lângă actul magic al întoarcerii, al învârtirii, oala sau ulcica putea servi drept atribut esențial în derularea farmecelor de dragoste, de această dată având semnificația de ‘închidere’ a iubirii, de limitare a accesului, a mișcărilor. În acest sens, în anumite farmece de dragoste vrăjitoarea aruncă sub patul familiei respective o oală în care se află o broască oarbă. Bărbatul își va lăsa atunci familia și se va duce după vrăjitoare; dacă soția descoperă sub pat oala și-i dă foc broaștei, atunci soțul se va întoarce acasă (Orlov, 476). În strânsă legătură cu finalul credinței de mai sus, menționăm de asemenea utilizarea oalei în cadrul practicilor de întoarcere a vrăjii, precum și de propițiere: “Fata care cugetă că cutare vrăjitoare sau altcineva i-a făcut ca să n-o iubească și să n-o joace feciorii (...), trebuie mai înainte de toate să caute anumite obiecte, și anume: trei potcoave de cal și șase bucățele de fier, toate acestea să fie găsite; apoi o pană de păun, o bucată de argint, adică un puișor sau un inel, mătase roșie, busuioc, nouă străchini, nouă căței de usturoi, nouă fire de tămâie și nouă fire de piper. Având toate obiectele acestea strânse la un loc, ia un vas curat și se duce cu dânsul într-o miercuri sau vineri singură, sau și cu altă fată, ziua ori noaptea, la un pârâu, unde știe de mai înainte că se află vreun vârtej, adică unde se învârteste apa. Din vârtejul acesta se ia apoi apă neînceptută și se întoarce cu dânsa acasă (...). După ce s-a înnoptat începe apoi a desface și a fermeca. Desfacerea se face de trei ori în trei seri sau în trei nopți la rând. Și se face totdeauna când nu e nimeni în casă (...). Busuiocul, mătasea, pana cea de păun și argintul le leagă la un loc și-și face dintr-însele un struț sau

buchet. Face apoi loc în mijlocul jăratului din vatra focului și pune acolo o potcoavă, două bucățele de fier, trei fire de tămâie, trei căței de usturoi și trei fire de piper. După aceasta ia struțul, muindu-l în una din cele trei străchini cu apă și purtându-l neîncetat prin apa aceasta, rostește versurile defacerii /de trei ori la rând/ (...). După aceasta scoate potcoava din vatra focului și o aruncă în strachina cea dintâi descântată, iară în celelalte străchini cele două bucățele de fier. Dacă voiește să defacă numai într-o singură seară, pune apa neîncepută în nouă străchini, aruncă în jăratul trei potcoave, și din toate celelalte obiecte pune în vatra focului întreit (...). După ce, în modul acesta, a descântat pe rând fiecare strachină și în fiecare a pus obiectele arătate, face semn să intre în casă mama sau o soră a ei mai mare, niciodată însă mai mică; apoi se dezbracă de haine și se vâără într-un ciubăr, care de mai înainte e adus și pus în mijlocul casei. Mama sau sora (...) apucă strachina cea dintâi descântată și fermecată, și apa dintr-însa i-o toarnă pe cap, apoi dintr-a doua strachină, dintr-a treia și tot așa până ce sfârșește de turnat apa din toate străchinile. Pe când i se toarnă apa din strachină pe cap, se zice că fata (...) nu e bine nicidecum să se spele, ba nici măcar să se atingă cu vreun deget (...). După ce i s-a turnat apa din toate străchinile pe cap, iese fata din ciubăr afară și se îmbracă; iară apa, în care s-a scăldat o toarnă într-o oală nouă. Ia apoi din vatra focului piperul, usturoiul și tămâia și le pune în oala cu scăldătoarea. Trage după aceasta mai mulți carbuni aprinși, și aruncându-i și pe aceștia în oala cu scăldătoarea, zice:

«Înfocat,
Piperat,
Usturoiat,
Tămâiat,
Înfierat,
Potcovit,
Pe capul aceleia ce mi l-a dat.
Ea mi-a dat
Numărat,
Eu îi dau nenumărat!»

Oala cu scăldătoarea și cu toate celelalte obiecte aruncate într-însa se pune în urmă în tindă după ușă sau în alt loc, unde poate sta peste noapte neclintită. A doua zi însă, fata care și-a desfăcut de ură și totodată și-a făcut pe dragoste, o ia până la ziuă și, ducându-se cu dânsa până la un pârau, o izbește cu apă cu tot în albia acestuia. Când apa din oală ajunge la o moară, chiar și moara se strică, așa putere mare are ea” (Marian, 1996, 50-53). Pentru fapt, se recomandă să iei nouă grămăjoare de surcele de la trunchi și să faci foc; se pune apă ne-ncepută într-o oală, între focuri, și după ce s-a încălzit se toarnă toți cărbunii în oală și bolnavul merge la pârau și se spală, iar oala este aruncată în apă. De ursită se desfăce cu ajutorul unui fier de plug, utilizând oala răsturnată: “întoarnă o cofă cu gura în jos, iar golul de la fundul cofei îl umple cu apă ne-ncepută în care stinge fierul înroșit, iar apa aceasta o dă lehuzei să bea și să se spele ca să-i treacă junghiurile” (Sevastos-2, 164).

Pe lângă vrăjile de dragoste, oala de lut (ulcica) apare și în numeroase practici cu caracter apotropaic, fiind unul din obiectele cele mai faste din gospodărie. În acest sens, ea era utilizată și în scopuri divinatorii, fiind considerată într-adevăr un fel de ochi sau ureche deschise către cealaltă lume: “Când vrei să-ți clădești o casă să pui seara în acel loc o oală nouă plină cu apă ne-ncepută și de o vei găsi dimineața tot plină, să o clădești, căci acel loc e cu noroc; iar de vei găsi-o deșartă, să fugi de acel loc, că e fără de noroc” (Zanne, IX, 285). La fel, ea putea oferi informații legate de durata vieții solicitanților: “Când fierbe oala la foc și pe urmă, dacă ai luat-o și ai pus-o pe laiță, ea tot fierbe, e semn că ai să trăiești mult” (*idem*, 346). În lupta împotriva agresorilor din afară, oala constituia un instrument redutabil în mâna

oamenilor, care puteau stăvili astfel calea maleficiilor și a demonilor de tot felul: “În podul casei pui patru oale de lut în tuspaturu colțuri și spui:

«Da ieu răstorn olu (da tăt îndărăt),
Da ieu răstorn tăte făcăturile
Și tăte țpăturile,
Și tote urile,
Și toți strigoi
Și broscii,
Și Fata Pădurii,
Să se ducă în codrii pustii...” (Liceanu, 40).

Spre deosebire de vrăji, practicile apotropaice se bazează pe acoperirea oalei, pe întoarcerea acesteia, adică pe anihilarea forțelor nefaste ce pot ieși din ea, asemeni demonilor orientali sau spiridușilor, închiși în sticle. Luzacienii spuneau că dacă vaca nu avea viței mult timp, trebuia să iei un câțel negru și să-l pui într-o oală nouă, după care să-l îngropi sub grajd (Toporkov, 1994, 19). O oală ciobită, ca și hainele vechi, căciulile puteau feri semănăturile de vrăbii și de deochi (*idem*, 20). În Ucraina, Polonia: pentru a păcăli strigoi se puneau pe cap o oală nouă (*idem*, 18). La fel, se spune: “Când cineva îți face farmece, rău, să întorci toate asupra casei aceluia cu gura: ciubere, oale etc. și apoi lasă-l!”, în împotriva forței distrugătoare a astrului nefast, “la lună nouă să întorci toate blidele cu gura-n jos”; de asemenea, “unde e femeia lehuză, toate blidele se întorc cu gura-n jos, să nu vie strigoaica” (Niculiță-Voronca, 162). Alteori exista o corelație perfectă între vas și vatră, ele fiind receptate ca un continuum sacru: “Locul oalei, când o iei de pe foc, de pe vatră, să-l astupi, că altfel rămâi cu gura căscată la moarte. Să nu te uiți în fundul oalei, ci dă cu lingura de vrei să afli dacă mai e ceva în ea” (Zanne, IX, 346). Să nu uităm că și demonii se pot ascunde în asemenea recipiente: spiridușul, de exemplu, este ținut în cofa cu fuzele (Mușlea-Bârlea, 179-180). Pentru ca anihilarea forței nefaste să fie deplină, se impunea distrugerea vasului, în calitatea sa de potențial depozitar al energiilor malefice. În acest sens, ritualul de înmormântare era cel care realiza un act de exorcizare a sufletelor neodihnite prin obligativitatea spargerii rituale a unei oale la plecarea la cimitir, în clipa părăsirii locuinței: “În alte părți, tot din Țara Românească, după ce se pornește mortul la mormânt, se ia apă în oala cu care a fost scăldat, ca să se spargă toate neajunsurile, supărările și să se înceteze a mai muri cineva din acea casă. În unele sate din Bucovina (...) îndătimează românii, nemijlocit după scoaterea mortului din casă, de a trânti oala în care a ars lumina la capul mortului, de pragul casei cu o putere așa de mare, că produce un sunet deosebit. În multe locuri este iarăși datină ca acea oală să se spargă de pământ, ori în locul unde mortul și-a dat sufletul, ori chiar la mormânt, sau să se umple mai întâi cu cenușă și apoi le sparge de unde a rămas și zicerea: «i s-a spart oala», adică i s-a frânt viața, a murit. În cele mai multe părți locuite de români însă este datina ca oala cu care s-a turnat apă în căldare spre a se spăla mortul să se ducă înaintea lui, când îl duce la groapă și să se dea de pomană plină cu apă proaspătă, împreună cu o lingură nouă la vreun sărac” (Zanne, VII, 52-53). La înmormântare, după sicriu era dusă o oală cu aghiazmă, cu care stropeau mormântul; restul de apă era vărsat pe loc; oala, întoarsă cu gura în jos, era lăsată la capul mortului, pe mormânt, pentru ca pe lumea cealaltă să aibă din ce bea apă (Toporkov, 1994, 19). La chei: pentru a dormi bine (împotriva insomniei) oalele de pe masă era întoarse cu gura în jos (*idem*). Sufletele înecaților (la chei) intră în subordinea duhului apei, care le ține sub apă, sub niște oale. Când un suflet scapă din prizonierat, iese la suprafață sub forma unei bule de aer (Afanasiev, III, 1869, 262). În ceea ce privește valențele malefice ale oalei, ele se conturează în numeroase credințe. De exemplu, înainte de începerea postului se sparg multe oale, ca nu cumva mâncarea de post să nimerească într-o oală veche și să se pângărească. Multe legende

spun că ceramica, în semn de imitație a creației divine, este făcută pentru prima dată de diavol sau de olar, care încearcă să-i dea creației suflet. De aceea meseria de olar este blestemată de Dumnezeu (Mușlea-Bârlea, 476; a se vedea și credința care spune că ploaia este adusă de olari).

Noaptea, în intervalul de timp favorabil lor, vrăjitoarele utilizează în fermecele lor cea mai mare parte a inventarului domestic. Astfel, se spune că ele mănâncă de pe masă, dacă noaptea oalele nu sunt întoarse (Kastorski, 180). Procedee magice prin care poți sili vrăjitoarea ce ți-a luat mana de la vaci să vină acasă la tine să-ți mărturisească fapta cerându-ți iertare. Pentru aceasta “se ia urină de la jurincă și se fierbe, într-o oală nouă cu capac tot nou. Iar vasele din casă toate trebuie întoarse cu gura în jos. În timp ce oala fierbe la foc vine femeia care a luat mana și cere puțină apă că moare de sete. Dacă nu-i dai plesnește, căci pe ea o fierbi în oală. Și atunci e silită să mărturisească și să promită că nu va mai lua mana de la vacile nimănui” (Pavelescu, 1945, 68). Când era utilizată apotropaic, împotriva luării manei, sau chiar în practicile de întoarcere, oala trebuia executată ritual, ea fiind mai degrabă depozitarul unui sume de puteri faste: “se pune într-o oală nouă, făcută cu mâna stângă, se toarnă peste ea diferite semințe și se îngroapă lângă un izvor sau în ocol, pentru a-i veni mana curând. Alții o pun într-o oală cu câte trei sau nouă boabe de piper, grăunțe de păpușoi, de grâu, de usturoi, sau din toate semințele, cu tămâie, un ac, un ou de puică neagră ouată mai întâi etc. – unii pun numai pâine și sare – și le îngroapă în grajd, în locul unde a fătat vaca sau la hotar, spunând cuvintele: «Când se vor lua acestea de aici și se va face dugheană sau târg cu ele, atunci să se ia mana de la vacă»” (Pavelescu, 1944, 39-40). Pentru fermecele de dragoste, există ulcele speciale: “moașa sau o țigancă iscusită în astfel de trebi comandă la olar o oală ce trebuie făcută înspre lună plină, pe care o unge pe dinăuntru și pe dinafară cu untură de lup împușcat la o «strânsură»...” (Pamfile, 1998, 157). În drum spre biserică, dacă cineva are atâta ură pe unul din tineri, în unele satele se crede că este suficient să spargi în urma alaiului o oală cu impurități, că cei doi se vor despărți. La cununie, răuvoitorii, pentru același scop, fără să fie observați, în timp ce se schițează “Isaia dântuiește”, aruncă printre miri oleacă de pământ luat dintr-un mormânt (ca protecție se utilizează pâine sau grâu; Chivu, 80). Nu numai spargerea propriu-zisă, de către vrăjitoare, era un act nefast. “Când ți-ar crăpa blidele, fără ca să le atingi, să te ferești, că cineva ți-a dat. Tu ia blidul stricat și-l pune în fața porții, lângă țaraș, cu fărături de pâine și untdelemn, că vrajba tot în capul celui ce ți-a dat se duce” (Gorovei, 1995, 21). Dacă se strică în timpul ospățului vreun pahar, apoi se crede că va muri unul din logodnici (*idem*, 148). Când se răstoarnă un pahar cu vin se spune că morții vor să bea (Candrea, 1944, 72). Oală spartă să nu ții, că dacă trece un șoarece prin borta aceea sau vreo muscă, trebuie să moară cineva din casă. Peste hârb de oală vaca să nu treacă, căci stârpește laptele (Niculiță-Voronca, 161). “Moașa ia casa și locul în care s-a aflat copilul, care până atunci s-a păstrat într-o oală sau ciob, pune într-însul trei fire de piper, trei de tămâie, trei de usturoi și-l îngroapă într-o bortiță, de regulă sub prispă cu gura în sus, anume ca femeia ce l-a avut să mai nască și alți copii. Dacă însă se îngroapă cu gura în jos, femeia nu mai are alți copii și atunci e păcatul moașei, care l-a îngropat astfel” (Marian-1, 1995 179).

Oala de lut era utilizată frecvent și în cadrul magiei meteorologice. La ucraineni, ruși, polonezi: vrăjitoarele fură luna, stelele, roua și ploaia și o ascund în oale și ulcioare (Toporkov, 1994, 20). La ucraineni, ploaia poate fi provocată cu roua adunată în zorii zilei de Sf. Ion și păstrată în oală, după icoane (*idem*). Pentru a ploua, sunt udați, pe timp de secetă, ciobanii, deoarece aceștia, pentru ca hainele lor să nu fie udate de ploaie, adună apa de ploaie în oale și o țin sub sobă. Grindina lovește locul în care vrăjitoarea a ascuns o oală cu o fiertură specială. Pentru ploaie se agățau în gard oale de lut. Dacă ploua prea tare, femeia trebuia să ia oalele din pari. În timp de secetă se spărgeau ulcioare și oale de lut, erau furate și aruncate în fântână (*ibidem*).

3. Personificarea dorinței sexuale. Ursita demonică. Zburătorul

“Bărbatul, femeia, flăcăul se zice că are *lipitură*, atunci când dimineța se scoală cu vinețele (vânătaii) pe corp, fără puteri, zdrobit de osteneală. Se crede că lipitura la femei vine din zburător și anume din frică, după vreo sperietură” (Pamfile, 1910, 47).

Zburătorul este descris ca un spirit rău, ca un zmeu/balaur, care intră noaptea pe coș sub formă de șarpe luminiscent. De cele mai multe ori zburătorul cumulează funcțiile unor tipuri variate de duhuri specializate: el este, pe de o parte, personificarea dorinței sexuale, cu toate predicatelor pe care le poate dezvolta ea, dar și, pe de altă parte, personificare a coșmarului nocturn: “Zburătorul chinuiește toată noaptea pe femeia sau fata care are lipitură, căci simte pe corp ca o mare greutate, mușcăături, ciupeli, gădilături” (*idem*). Zburătorul le poate ataca nu numai pe tinerele fete, ci și pe tinerele mame: “Femeia măritată naște copilul mort: de aici însemnătatea și căutarea celor ce știu să descânte și să scalde de lipitură” (Teodorescu, II, 68). Rușii îl asimilează pe zburător stelelor căzătoare, în urma aceleiași reprezentări comune, care subliniază luminiscenta personajului. Astfel, sub înfățișarea stelelor căzătoare, duhurile necurate răspunzătoare de legături sexuale cu femeile singure sau tinerele fete, pătrund prin hornuri în casele acestora (Afanasiev, 1982, 274). Originea acestor demoni incubi sau succubi este aflată de reprezentările populare în vechile legende referitoare la căderea îngerilor. De atunci, se spune, “unii au rămas în cer, spânzurați cu capul în jos și cu picioarele în sus; de aceea zice că nu e bine să te uiți, când cade vreo stea din cer, căci stelele acele sunt diavolii cei spânzurați, cad pe pământ” (Brill, 1994, I, 30). O imagine asemănătoare, legată de luminiscenta caracteristică acestui demon poate fi surprinsă în legendele românești despre originea licuriciului. Astfel, licuriciul s-ar fi născut din fărâmiturile unuia dintre îngerii păcătoși care au vrut să răstoarne stăpânirea lui Dumnezeu (Papadima, 14). Mai mult, într-o altă variantă, ideea este dusă până la capăt: “O credință îi arată pe licurici ca o fărâmă dintr-o altă stea, care nu era decât înger. Se îndrăgostise într-atât de o pământeană, într-unul din drumurile în care îl însoțise pe Dumnezeu în lumea noastră, încât Prea Sfântul, care îl prefăcuse în stea, ca să poată vedea pământul, a trebuit să-l sfârâme, fiindcă patima lui amenința să aprindă cerul” (*idem*, 14-15). Alteori, în strânsă legătură cu motivul revoltei îngerilor, se insistă asupra caracterului activ al acestor stele malefice: “Afară de aceste stele, mai sunt pe cer și așa-numitele stele călătoare. Acestea (...) sunt zmei și balauri, pe care Dumnezeu i-a pedepsit să rătăcească pe sus, departe, prin locuri pustii, dar ei nu ascultă și caută să se apropie de pământ, ca să vrăjească pe oameni. Pentru că ei varsă foc pe nări când trec prin apropierea pământului, ei lasă dăre luminoase, care brăzdează cerul. Uneori se lovesc între ei, sau crapă de ciudă că nu le-a reușit vraja. Se aude atunci un pocnet și dacă se duce cineva acolo, găsește bucăți din corpul sau sângele lor, sub forma unor pietre negre. Acelea-s bune de leac și mai ales de vrăji. Ferește pe copii de sperietură și puse pe jar, se afumă cu ele casele ca să îndepărteze duhurile rele” (Olinescu, 72-73; credințe asemănătoare în legătură cu obținerea remediilor pentru afecțiunile cauzate de ieie, de zburător).

Așa cum am menționat și în cazul strigoilor, frecvent se spunea că zburătorul era de fapt un mort demonizat, care revenea pe pământ din cauza unui exces de iubire (din partea lui sau a perechii rămase în viață). Adesea, pentru a scăpa de zburător, se realizau o serie de practici de alungare a acestuia prin crearea unei situații imposibile. Femeia bântuită se așeza pe prag și, în așteptarea duhului, începea să-și pieptene părul. Când acesta venea și o întreba ce face, trebuia să i se răspundă utilizând o “formulă a imposibilului”: “Mă pregătesc să merg la nuntă, se mărită soră cu frate” etc. Duhul, uimit, îi spunea: “Unde s-a mai văzut să se mărite soră cu frate?” – clipă în care femeia trebuia să-l demaște: “Dar unde s-a mai văzut ca un mort să moară, și apoi să înceapă să umble din nou?” – fapt ce îl pune în derută pe zburător (am

văzut și în cazul duhurilor aerului o astfel de uimire nedisimulată a “naivilor” demoni).

Alteori, pentru a scăpa de zburător, era nevoie să se apeleze la descântece specializate. Iată un astfel de descântec-contra-vrajă:

“Avrămească,
Cristineasă,
Drăgan,
Leuștean
Și odolean,
Mătrăgună,
Sânge-de-nouă-frați,
Iarba ciutei
Și muma pădurii.
Cum se sparge târgul
(Cum se sparge Oborul),
Așa să se spargă faptul
Și lipitura,
Și zburătorul,
Cum se sparg oalele,
Așa să se spargă farmecele
Și lipitura,
Și zburătorul.
Cum se răspândesc răspântiile,
Așa să se răsipească vrajele,
Și lipitura,
Și zburătorul” (Teodorescu, II, 68-69).

“Aceste plante și rădăcini sunt adunate de babe sau țigance, în luna lui mai, de prin păduri și de pe câmpuri. Cu apa neînceptă, în care sunt fierte într-o căldare, se scaldă bolnava în zilele de marți și vineri pe timpul când “se sparge târgul” (în București, Oborul), iar scaldătura se atuncă la răspântii, c-o oală mare, nouă, în trei zile...” (*idem*, 68).

În încheiere, pentru a ilustra modificările survenite în mentalitatea populară, dar și pentru a ieși din spațiul mitic al lumii fantastice, vom reda mărturia unui om al secolului nostru, pendulând între credință și demitizare: “Eram la jite în puste. Numa am văzut de la temeteu unguresc că să rădica o pară de foc pân aer cătă Puste și s-o băgat în pădurea de su dal. De-acolo nu l-am mai văzut. Atunci zicem că-i zmău. Amu zâc că-s ceva gaze de fermentație de la morții din cimitir” (Chita-Pop, 228).

Bibliografie

- AFANASIEV, A.N., *Drevo žizni. Izbrannye stat'i*, Moscova, 1982
- AFANASIEV, A.N., *Poetičeskie vozzrenija slavjan na prirodu*, Moscova, I, 1865, II, 1868, III, 1869
- BAIBURIN, A.K., *Žilišče v obrjadach i predstavlenijach vostočnyh slavjan*, Leningrad, 1983
- BRIGGS, Katharine Mary, *The Fairies in Tradition and Literature*, Londra, 1967
- BRILL, Tony, *Legendele românilor*, vol. I – *Cosmogonia*, vol. II – *Fauna*, vol. III – *Flora*, Editura “Grai și suflet – Fundația Culturală Română”, București 1994
- BUTURĂ, Valer, *Cultură spirituală românească*, Editura Minerva, București, 1992
- CANDREA, I.A., *Folklorul medical român comparat. Privire generală. Medicina magică*, București, 1944
- CARAGIALE, I.L.-1, *La hanul lui Mânjoală; 2. Calul dracului*, în vol. *Nuvele, povestiri, amintiri, varia*, București, Editura Minerva, 1975
- CĂLIMAN, Ion, VESELĂU, Cornel, *Poezii populare românești. Folclor din Banat*, Editura “Grai și suflet – Cultura națională”, București, 1996
- CEREPANOVA, O.A., *Mifologičeskaja leksika russkogo Severa*, Leningrad, 1983
- CHITA-POP, Maria, *Muntele miresii*, antologie de *, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1991
- CHIVU, Iulian, *Cultul grâului și al pâinii la români*, Editura Minerva, București, 1997
- DRAGOSLAV, Ioan-2, *Păcatul lui Adam*, în vol. *Povestiri biblice populare*, Editura Rosmarin, București, 1994
- EVSEEV, Ivan-1, *Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale*, Editura Amarcord, Timișoara, 1994
- GHEORGHIU, Const. D., *Calendarul femeilor superstițioase*, Piatra-Neamț, 1892
- GOLOPENȚIA, Sanda, *Desire Machines. A Romanian Love Charms Database*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1998
- GOROVEI, Artur, *Credinți și superstiții ale poporului român*, Editura Grai și suflet – Cultura națională, București, 1995
- GRIB, A.V., *Nekotorye elementy tradicionnoj duhovnoj kul'tury s. Burmaki Dorogičinskogo rajona*, în vol. *Poles'e i etnogenez slavjan*, Moscova, 1983
- KASTORSKI, Mihail, *Načertanie slavjanskoj mifologii*, Sankt-Petersburg, 1841
- KOLCIN, A., *Verovanija krest'jan Tul'skoj gubernii*, “Etnografičeskoe obozrenie”, 3/1899
- LAUGIER, Ch., *Contribuțiuni la etnografia medicală a Olteniei*, Editura Scrisul românesc, Craiova, 1925
- LIICEANU, Aurora, *Povestea unei vrăjitoare*, Editura ALL, București, 1996
- LISTOVA, N.M.-2, *Narody Švejcarii*, în vol. *Kalendarnye obyčai i obrjady v stranach zarubežnoj Evropy. Konec XIX – načalo XX v. Letne-oseennie prazdniki*, Moscova, 1978
- LURKER, Manfred, *Divinități și simboluri vechi egiptene. Dicționar*, Editura Saeculum I.O., București, 1997
- MARIAN, Simion Florea, *Sărbătorile la români*, I-II, Editura Fundației Culturale Române, București, 1994
- MARIAN, Simion Florea-2, *Nunta la români. Studiu etnografic*, Editura “Grai și suflet – Fundația Culturală Română”, București, 1995
- MARIAN, Simion Florea, *Vrăji, farmece și desfaceri. Descânțece poporane române*, Editura Coresi, București, 1996
- MAUSS, Marcel, HUBERT, Henri, *Eseu despre natura și funcția sacrificiului*, Editura Polirom, Iași, 1997
- MUȘLEA, Ion, BÂRLEA, Ov., *Tipologia folclorului. Din răspunsurile la chestionarele lui B. P. Hasdeu*, Editura Minerva, București, 1970

- NICULIȚĂ-VORONCA, Elena, *Datinile și credințele poporului român, adunate și așezate în ordine mitologică*, I, Cernăuți, 1903
- OLINESCU, Marcel, *Mitologie românească*, București, 1944
- OLTEANU, Antoaneta, *Ipostaze ale maleficului în medicina magică*, Editura Paideia, București, 1998
- ORLOV, M.N., *Istorija snošenija čeloveka s d'javolom*, în vol. *D'javol*, 1992
- PAMFILE, Tudor, *Sărbătorile la români. Studiu etnografic. Sărbătorile de vară la români. Sărbătorile de toamnă și postul Crăciunului. Crăciunul*, Editura Saeculum I.O., București, 1997
- PAMFILE, Tudor, *Sărbătorile de vară la români. Studiu etnografic*, București, 1910
- PAMFILE, Tudor, *Dragostea în datina tineretului român*, Editura Saeculum I.O., București, 1998
- PAPADIMA, Ovidiu, *O viziune românească asupra lumii*, Editura Saeculum I.O., București, 1994
- PAVELESCU, Gheorghe, *Cercetări asupra magiei la românii din Munții Apuseni*, București, 1945
- PAVELESCU, Gheorghe, *Mana în folclorul românesc. Contribuții pentru cunoașterea magicului*, Sibiu, 1944
- PAVLOVA, M.R., TOLSTOI, N.I., *Vereteno. Iz slovarja "Slavjanskije drevnosti"*, "Slavjanovedenie", 4/1994
- PROPP, V. I., *Rădăcinile istorice ale basmului fantastic*, Editura Univers, București, 1973
- RĂDULESCU-CODIN, C., MIHALACHE, D., *Sărbătorile poporului român cu obiceiurile, credințele și unele tradiții legate de ele*, București, 1909
- SADOVEANU, Mihail, *Crășma lui moș Precu*, în vol. *Opere*, 2, Editura Minerva, București, 1985
- SANNIKOVA, O.A., *Pol'skaja mifologičeskaja leksika v strukture fol'klornogo teksta*, în vol. *Slavjanskij i balkanskij fol'klor*, Moscova, 1994
- SÉBILLOT, Paul, *Le Folklore de France, I, Le Ciel, la Nuit et les esprits de l'air, II, La Terre et le Monde Souterrain, III, La mer, IV, Les Eaux douces, V, La Faune*, Paris, 1984
- SEVASTOS, Elena-2, *Nașterea la români*, în vol. *Literatură populară*, II, Editura Minerva, București, 1990
- SEVASTOS, Elena-1, *Nunta la români*, în vol. *Literatură populară*, I, Editura Minerva, București, 1990
- SLAȘCIOV, V.V., *O nekotorych obščich čertach ukraïnskoj i serbo-chorvatskoj demonologii*, în vol. *Simvoličeskij jazyk tradicionnoj kul'tury. Balkanskije čtenija*, II, Moscova, 1993
- STRAHOV, A.B., *Kul't chleba u vostočnyh slavjan. Opyt etnolingvističeskogo issledovanija*, München, 1991
- TEODORESCU, G. Dem., *Poezii populare române*, Editura Minerva, București, II, 1985
- TOPORKOV, A. L., *Goršok. Iz slovarja "Slavjanskije drevnosti"*, "Slavjanovedenie", 4/1994
- VASILIU, Al. *Descânțete din Moldova*, "Grai și suflet", VI, București, 1934
- VINOGRADOVA, L.N., TOLSTAIA, S.M., *Simvoličeskij jazyk veščej: venik (metla) v slavjanskich obrjadach i verovanijach*, în vol. *Simvoličeskij jazyk tradicionnoj kul'tury. Balkanskije čtenija. II*, Moscova, 1993
- VINOGRADOVA, L.N., TOLSTAIA, S.M.-1, *Andreev den'. Iz slovarja "Slavjanskije drevnosti"*, "Slavjanovedenie", 4/1994
- ZANNE, Iuliu A., *Proverbele românilor din România, Basarabia, Bucovina, Ungaria, Istria și Macedonia. Proverbe, zicători, povățuiri, cuvinte adevărate, asemănări, idiotisme și cimilituri*, cu un glosar româno-francez, București, I, 1895, II, 1897, III-V, 1900, VI-IX, 1901